

Emma Liuha

OMAVALVONTA TERVEYDENSUOJELULAIN MUKAISISSA HUONEISTOISSA

Opinnäytetyö

Tekniikan ammattikorkeakoulututkinto

Ympäristötekniikan koulutus

2024

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Tutkintonimike	Insinööri (AMK)
Tekijä/Tekijät	Emma Liuha
Työn nimi	Omavalvonta terveydensuojelulain mukaisissa huoneistoissa
Toimeksiantaja	Pohjois-Karjalan hyvinvointialue Siun sote / Pohjois-Karjalan ympäristöterveys
Vuosi	2024
Sivut	42 sivua, liitteitä 12 sivua
Työn ohjaaja(t)	Henna Kauppi, Päivi Karinen

TIIVISTELMÄ

Terveydensuojelulaki (19.8.1994/763) velvoittaa ilmoitusvelvollisia toiminnanharjoittajia toteuttamaan toiminnassaan omavalvontaa. Omavalvonnassa toiminnanharjoittajien tulee tunnistaa toiminnassaan terveyshaittaa aiheuttavat riskit sekä seurata ja ennaltaehkäistä riskien syntymistä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää terveydensuojelulain mukaisten ilmoitusvelvollisten toimijoiden käsitystä terveydensuojelulain mukaisesta omavalvonnasta Pohjois-Karjalan ympäristöterveyden toiminta-alueella. Toisena tavoitteena oli selvittää millaisena terveydensuojeluviranomaiset näkevät terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan valvomisen.

Kirjallisuuskatsauksessa selvitettiin, mitä terveydensuojelulain mukainen omavalvonta tulee sisältää ja millaisia ovat yleisimmät terveyshaittaa aiheuttavat terveysriskit. Tutkimushaastattelut toteutettiin kevään 2024 aikana valvontasuunnitelman mukaisten tarkastusten yhteydessä. Toimijoita haastateltiin päiväkotia, kauneushoitola, liikuntatilojen ja majoitustoiminnan toimintatyypeistä. Terveydensuojeluviranomaisille toteutettiin Microsoft forms-kysely, joka painottui Pohjois-Karjalan ympäristöterveyden terveystarkastajille. Kyselyyn kerättiin vastauksia myös valtakunnallisesti. Saatujen tulosten pohjalta luotiin Pohjois-Karjalan ympäristöterveyden terveystarkastajien työn tueksi ohjaus- ja neuvonta materiaalia toimijoiden omavalvontaan.

Haastattelun tuloksista ilmeni, että 73 % toimijoista kertoi olevansa tietoinen terveydensuojelulain mukaisesta omavalvonnasta. Toimijoista 38 % oli laatinut kirjallisen omavalvontasuunnitelman. Omavalvontasuunnitelmat olivat pääsääntöisesti laadittu laajoiksi kokonaisuuksiksi. Laajoissa suunnitelmissa terveydensuojelulain mukainen omavalvonta oli vain pieni osa suunnitelmaa. Toimijat tunnistavat omavalvonnan käsitteenä, johonka kuuluu toimintatyyppin kaikki riskinarvio. Yksistään terveydensuojelulain mukainen omavalvonta käsitteenä on edelleen osittain vieras toimijoille.

Terveydensuojeluviranomaisten kyselyyn vastanneista 42 % koki terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan olevan heille valvojana selkeää. Samalla 42 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei ole saanut riittävästi ohjausta ja koulutusta omavalvonnan valvomiseen. Valvontaviranomaiset toivat esille tarpeen yhtenäisille toimintaohjeille omavalvonnan valvomiseen.

Asiasanat: omavalvonta, terveydensuojelu, riskien tunnistaminen, terveyshaitta

Degree title	Bachelor of Engineering
Author (authors)	Emma Liuha
Thesis title	Self-monitoring in apartments under the Health Protection Act
Commissioned by	Wellbeing services county of North Karelia – Siun sote / North Karelia Environmental Health Office
Time	2024
Pages	41 pages, 12 pages of appendices
Supervisor	Henna Kauppi, Päivi Karinen

ABSTRACT

According to the Finnish Health Protection Act, self-monitoring is required from operators under the notification obligation. In self-monitoring, operators should identify risks that cause health harm in their operations and monitor and prevent the occurrence of such risks. This thesis aimed to determine how operators under the notification obligation by the Health Protection Act perceive self-monitoring in the field of environmental health in North Karelia. The second goal was to find out how the health protection authorities see self-monitoring according to the Health Protection Act.

The literature review found out what self-monitoring according to the Health Protection Act should include and what are the most common health risks to cause health harm. The research interviews were carried out during the spring of 2024 simultaneously with the inspections according to the control plan. The interviewed operation types were daycare, beauty salon, sports facilities and accommodation. The health protection authorities were provided with a Microsoft forms survey, which focused on the health inspectors in the North Karelian environmental health, but responses to the survey were collected also nationwide. Based on the results obtained, guidance and advisory material was created to support the work of the health inspectors of North Karelian environmental health for the self-monitoring of operators.

Based on the interview results, 73% of operators said they were aware of self-monitoring according to the Health Protection Act. Thirty-eight percent of operators had prepared a written self-monitoring plan. As a rule, the self-monitoring plans were drawn up as broad entities. In extensive plans, self-monitoring according to the Health Protection Act was only a minor part of the plan. Operators recognize self-monitoring as a concept that includes any kind of risk assessment of the type of operation. The concept of self-monitoring according to the Health Protection Act alone is still partly foreign to operators.

The Health Protection Act was clear to 42% of the health protection authorities who answered the survey. At the same time, 42% of the respondents believed they have not received sufficient guidance and training to supervise self-monitoring. The supervisory authorities brought up the need for uniform operating instructions for monitoring self-monitoring.

Keywords: self-monitoring, health protection, hazard identification, health hazard

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TERVEYDENSUOJELULAIN MUKAINEN OMAVALVONTA	7
2.1	Terveydensuojelulaki.....	7
2.2	Terveydensuojelulain kokonaisuudistus	9
2.3	Omavalvonta.....	10
2.4	Omavalvonnan sisältö	11
2.4.1	Toiminnan kuvaus ja tilojen terveydelliset olosuhteet	12
2.4.2	Toiminnan riskitekijät	13
2.4.3	Riskitekijöiden ennaltaehkäisy	13
3	RISKIT JA HALLINTAKEINOT	14
3.1	Riskien hallinta.....	14
3.2	Yleisimmät terveyshaittaa aiheuttavat riskit	15
3.2.1	Vesivälitteiset riskit	15
3.2.2	Ilmavälitteiset riskit.....	16
3.2.3	Tilahygienia, ihmisten toiminta	17
3.2.4	Jätehuolto	18
4	TUTKIMUSAINEISTO- JA MENETELMÄT	18
4.1	Tutkimushaastattelu.....	18
4.2	Kyselytutkimus.....	20
4.3	Sähköpostihaastattelu	20
5	TULOKSET.....	21
5.1	Haastattelun tulokset	21
5.1.1	Toimintaan liittyvät riskit.....	23
5.1.2	Riskin seuranta ja hallintakeinot	24
5.1.3	Riskien ennaltaehkäisy	26
5.2	Microsoft Forms-kysely	27
5.3	Toimintatyyppien terveysriskit.....	31

5.4	Sähköpostihaastattelu	33
6	POHDINTA	34
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
	LÄHTEET	38

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomake

Liite 2. Sähköpostihaastattelu

Liite 3. Omavalvontaohje päiväkotia

Liite 4. Omavalvontaohje kauneushoitola

Liite 5. Omavalvontaohje majoitustoiminta

Liite 6. Omavalvontaohje liikuntatilat

1 JOHDANTO

Terveydensuojelulla on pitkät perinteen kansalaisten terveyden ylläpitämisessä ja edistämisessä. Jo 1800-luvun loppupuolella on säädetty lakeja ja asetuksia, jossa käsitellään terveydensuojelua ja järjestetään säännöllistä valvontaa ja tarkastustoimintaa ympäristöterveyden puolella (Keinänen & Forss 2017, 3.) Ajan saatossa toiminnanharjoittajien vastuu oman toiminnan terveellisten olosuhteiden ylläpitämisestä on lisääntynyt ja tuonut mukanaan työkaluksi omavalvonnan.

Toiminnanharjoittajilla on terveydensuojelun näkökulmasta velvollisuus toteuttaa toimintaansa niin, että se olisi terveellistä ja turvallista eikä siitä syntyisi terveyshaittaa niin työntekijöille kuin palvelun käyttäjille. Omavalvonnan avulla pystytään tunnistamaan omaan toimintaan sekä ympäristöön liittyviä riskejä, joista terveyshaitta voi syntyä. Riskien tunnistaminen auttaa löytämään keinot riskien hallintaan ja ennaltaehkäisyyn. Säännöllisellä oman toiminnan ja ympäristön tarkkailulla pystytään mahdolliset terveyshaittaa aiheuttavat riskit pitämään hallinnassa.

Omavalvonnasta on säädetty useammassa eri laissa, kuten terveydensuojelulaissa (19.8.1994/763), varhaiskasvatuslaissa (13.7.2018/540), elintarvikelaissa (9.4.2021/297) sekä laissa sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (14.4.2023/741). Joidenkin toiminnanharjoittajien kohdalla, heidän toimintaansa säätelee useampi näistä laeista. Tämä voi aiheuttaa haasteita tunnistaa, mikä osa-alue omavalvonnasta kuuluu juuri terveydensuojelulain mukaiseen omavalvontaan.

Sosiaali- ja terveystieteen lupa- ja valvontavirasto (Valvira) laatii valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman, jonka avulla ohjataan kuntien terveydensuojelun valvontaa. Valtakunnallinen valvontaohjelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan ja jokaiseen valvontaohjelmaan nostetaan tavoitteet, joita valvontaohjelmassa halutaan korostaa. Vuoden 2023–2024 terveydensuojelun valvontaohjelman tavoitteeksi oli nostettu valvontakäytäntöjen yhtenäistämisen valtakunnallisesti sekä turvata ihmisille terveellinen elinympäristö.

Näiden tavoitteiden yhdeksi painopisteeksi ohjelmakaudelle nousi omavalvonnan tukeminen. Omavalvonnan tukemisessa on tavoiteltu valvontaviranomaisen antamaa ohjausta toiminnanharjoittajille terveyshaittojen tunnistamiseen sekä toimijan omavalvonnan korostamista säännöllisen valvonnan riskinarvioinnissa. (Valvira 2022; Valvira 2024a.)

Pohjois-Karjalan ympäristöterveys on omassa valvontasuunnitelmassaan nostanut tätä painopistettä yhtenäisen valvonnan ja yhteistyön kautta. Tämän myötä Pohjois-Karjalan ympäristöterveydessä kehittämistarpeena on noussut selvittää terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan tilannetta Pohjois-Karjalan ympäristöterveyden valvonta-alueella. (Pohjois-Karjalan ympäristöterveys 2022.)

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, ymmärtävätkö toimijat, mitä terveydensuojelulain mukainen omavalvonta tarkoittaa ja sisältää. Toisena tavoitteena on selvittää, millaisena terveydensuojeluviranomaiset näkevät omavalvonnan valvomisen ja mitä haasteita omavalvonnassa on. Pohjois-Karjalan ympäristöterveyden tarpeesta opinnäytetyön tulosten pohjalta tullaan laatimaan ohjausmateriaalia toimijoille omavalvonnan toteuttamiseen. Tutkimus rajataan toimeksiantajan tarpeesta käsittelemään terveydensuojelulain mukaisista ilmoitusvelvollisista huoneistokohteista päiväkoteja, kouluja, kauneushoitoloita sekä kuntosaleja ja liikuntatiloja. Sosiaalihuollon kohteiden osalta Pohjois-Karjalan Hyvinvointialueella on meneillään omavalvontaohjeistuksen päivitystyö, jossa ympäristöterveydenhuolto on osaltaan mukana. Tämän erillisen päivitysprosessin takia nämä kohteet rajataan tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

2 TERVEYDENSUOJELULAIN MUKAINEN OMAVALVONTA

2.1 Terveydensuojelulaki

Nykyinen terveydensuojelulaki on tullut voimaan 1.1.1995 kumoten 1965 vuonna annetun terveydenhoitolain. Terveydensuojelulain tarkoituksena on väestön sekä yksilön terveyden edistäminen ja ylläpitäminen sekä ennaltaehkäistä, vähentää ja poistaa niitä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa ihmisen terveydelle tai ympäristölle. Terveydensuojelulaki antaa omat velvoitteet kunnalle ja toiminnanharjoittajille terveydensuojelusta. (Terveydensuojelulaki 1. §.)

Laki velvoittaa kuntaa valvomaan ja edistämään terveydensuojelua, jotta asukkailla olisi terveellinen ja turvallinen elinympäristö. Terveydensuojeluviranomaisen toimesta terveyttä ylläpidetään, suojellaan ja edistetään valvomalla julkisten palvelurakennusten ja muiden palveluiden terveydellisiä olosuhteita, sisäilmaa ja hygieniaa. Kunnan velvollisuus on järjestää säännöllistä valvontaa, jota ohjaa terveydensuojelun valtakunnallinen valvontaohjelma. Terveydensuojelun valvonnan tulee olla terveyshaittoja ehkäisevää ja laadukasta sekä riskiperusteista. Terveydensuojelun valvontaa ohjaa terveydensuojelulain rinnalla myös terveydensuojeluasetus. Kunnan velvollisuus on myös järjestää ohjausta ja neuvontaa terveydensuojelusta sekä tarpeen mukaan järjestämään terveydensuojelun tiedottamista. (Terveydensuojelulaki 6. §; Terveydensuojeluasetus 16.12.1994/1280.)

Toiminnanharjoittajilla on terveydensuojelulain 13. § nojalla velvoite tehdä toiminnan aloittamisesta tai toiminnan oleellisesta muuttamisesta kirjallinen ilmoitus kunnan terveydensuojeluviranomaiselle viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista. Ilmoituksessa tulee toiminnanharjoittajan ilmoittaa tarpeelliset tiedot toimintaa koskien sekä toimintaan liittyvien terveyshaittojen arviointia varten. Taulukossa 1 on koottu terveydensuojelulain mukaiset ilmoitusvelvolliset kohteet.

Taulukko 1. Terveydensuojelulain ilmoitusvelvolliset kohteet

Terveydensuojelulain ilmoitusvelvolliset kohteet	
▪	Päiväkodit, kerhot, nuorisotilat
▪	Koulut, oppilaitokset
▪	Majoitustoiminta
▪	Kauneushoitolat, solarium, tatuointiliikkeet
▪	Liikuntatilat, yleiset saunat
▪	Sosiaalihuollon toimintayksiköt
▪	Talousvettä toimittavat laitokset

Vuonna 2016 terveydensuojelulain muutoksessa lakiin kirjattiin ilmoitusvelvollisten toiminnanharjoittajan omavalvontavelvoite. Terveydensuojelulain 2. § on velvoittanut toiminnanharjoittajia aikaisemminkin toimintansa omavalvontaan,

mutta sanatarkasti omavalvontaa ei ole 2. §:ssä aikaisemmin ollut. Tällä muutoksella haettiin omavalvonnan käsitteen selventämistä sekä toiminnanharjoittajien huolellisuusvelvoitteen parantamista. (HE 124/2016.) Terveydensuojelulaki velvoittaa elinympäristöön vaikuttavan toiminnanharjoittajan tunnistamaan ja ehkäisemään toiminnastaan aiheutuvat terveyshaittaa aiheuttavat riskit. Tätä riskien tunnistamista ja ehkäisemistä kutsutaan toiminnanharjoittajan omavalvonnaksi. (Terveydensuojelulaki 2. §.)

Terveydensuojelulaissa sekä terveydensuojeluasetuksessa on määritelty terveyshaittaa aiheuttavia riskejä, joita toiminnanharjoittajan tulisi huomioida omaa toimintaansa suunnitellessaan ja toteuttaessaan. Terveydensuojelulaki ja asetus on antanut vaatimuksia talousveteen (17. §), jätehuoltoon (22. §), asunnon ja muun tilan terveydellisiin vaatimuksiin (26. §) ja terveyshaitan esiintymiseen (27. §), käymälöihin (30. §), haittaeläimiin ja mikrobeihin (31. §). Terveydensuojeluviranomainen voi suorittaa valvontatarkastuksia huoneistoihin, joissa voi perustelluista syistä esiintyä mahdollista terveyshaittaa.

2.2 Terveydensuojelulain kokonaisuudistus

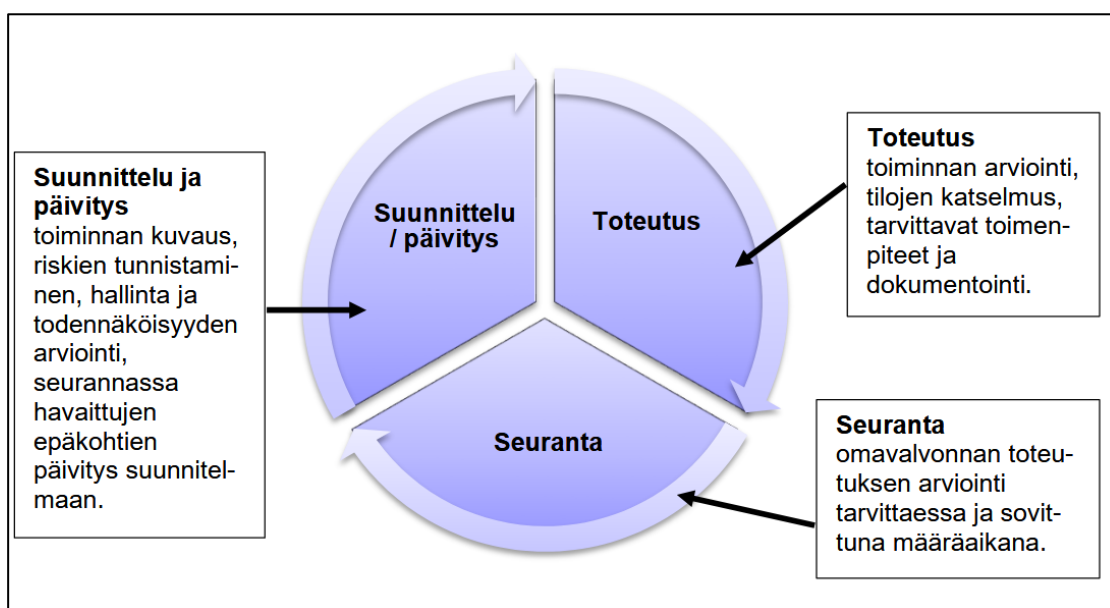
Terveydensuojelulaki on kokemassa mittavan kokonaisuudistuksen nykyisen Orpon hallituskauden aikana. Nykyinen terveydensuojelulaki on ollut voimassa 30-vuotta ja siihen on tehty useita muutoksia vuosien saatossa. Muutokset ovat aiheuttaneet sen, että terveydensuojelulaki on osittain hajanainen sisällöltään, eikä välttämättä vastaa nykyhetken tarpeisiin. Vuosien aikana valvonnan riskiperusteisuus, tietojärjestelmät sekä raportointi ovat kehittyneet. (Pekkola 2024.)

Terveydensuojelulain kokonaisuudistuksessa tullaan tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti terveydensuojelun valvontaa, viranomaisten tehtäviä, nykyajan häiriötilanteisiin varautumista, suhdetta muihin lainsäädäntöihin sekä erinäisiä terveydensuojelun säädöksiä. Uudistuksen periaatteina on saada nykyaikainen lainsäädäntö, joka ehkäisee elinympäristöstä syntyviä terveyshaittoja sekä toteuttaa hyvää valvontaa ja motivoi terveyshaittojen ehkäisemiseen. Uusi terveydensuojelulaki on tarkoitus saada voimaan 1.1.2027. (Pekkola 2024.)

Tulevaa lakiuudistusta varten on teetetty selvitys Terveysturvallisuus nyt ja tulevaisuudessa-hankkeen toimesta. Hankkeen avulla on selvitetty kehittämistavoitteita terveysturvallisuudelle sekä tulevalle lakiuudistukselle. Hankkeessa on noussut esille mm. valvontaviranomaisten valvonnan rajapintoihin ja toimivaltajoihin liittyvät epäselvyydet, valvonnan oikea kohdentaminen ja riskiperusteisuuden yhtenäistäminen. Lisäksi terveysturvallisuuden tunnettavuutta tulisi tulevaisuudessa parantaa lisäämällä viestintää sekä selkeyttämällä tehtäviä. (Mäkinen ym. 2024, 9.)

2.3 Omavalvonta

Terveysturvallisuudessa omavalvonta perustuu oman toimintansa tuntemiseen ja riskien tunnistamiseen. Toimijan tulee tiedostaa toiminnassaan olosuhteet ja tekijät, jotka voivat terveysturvallisuusriskin aiheuttaa. Tunnistaessaan riskit, pystytään ennaltaehkäisemään terveysturvallisuuden syntymistä. Omavalvontaan tulisi sisällyttää dokumentit, kuinka toiminnanharjoittaja on tunnistanut nämä terveysturvallisuusriskit, mitenkä riskien vakavuus on arvioitu sekä millaisia toimintakeinoja on käytössä riskien hallitsemiseen. Toiminnanharjoittajan olisi hyvä säännöllisesti tarkastella ja päivittää toimintansa omavalvontaa. (Lahti 2024; Rovaniemi 2021.) Kuvassa 1 on esitetty omavalvonnan vaiheet prosessinluontoisesti.

Kuva 1. Omavalvontaprosessin vaiheet (Helsinki 2021)

Laki ei velvoita toiminnanharjoittajaa kirjalliseen omavalvontasuunnitelmaan, mutta kirjallinen suunnitelma olisi suositeltavaa. Omavalvontasuunnitelman muoto on näin ollen vapaa ja jokainen toiminnanharjoittaja voi tehdä omalle toiminnalleen sopivan suunnitelman. Kirjallista suunnitelmaa voidaan hyödyntää toiminnan laadun ylläpitämisessä, toiminnan kehittämisessä ja työntekijöiden perehdyttämisessä. (Rovaniemi 2021.)

Terveydensuojelun omavalvontaan kuuluu yhtenä osana terveydellisiin olosuhteisiin liittyvien ilmoitusten ja toimenpiteiden kirjaaminen ylös ja näiden dokumenttien säilyttäminen. Toiminnanharjoittajan tulee pystyä esittämään tarvittavat dokumentit tehdyistä ilmoituksista ja toimenpiteistä terveydensuojeluviranomaiselle valvontasuunnitelman mukaisella tarkastuskäynnillä tarpeen mukaan. (Lahti 2024.) Terveydensuojeluviranomainen valvoo terveydellisiin olosuhteisiin liittyviä tekijöitä ilmoitusvelvollisten toimijoiden kohteissa. Tarkastuskäynneillä viranomainen tarkastaa osana tarkastusta omavalvonnan toimivuutta sekä miten toiminnanharjoittaja toteuttaa huolehtimisvelvoitettaan. (Rovaniemi 2021.)

2.4 Omavalvonnan sisältö

Omavalvonnan sisältö riippuu hyvin paljon siitä, millaista toimintaa toiminnanharjoittaja toteuttaa. Jokainen omavalvontasuunnitelma muotoillaan omalle toiminnalleen sopivaksi, ja näin ollen suunnitelmien sisältö voi vaihdella toimintatyyppin mukaan. Omavalvonnassa tulisi käsitellä ainakin seuraavia aihealueita:

1. Toiminnan kuvaus ja tilat sekä tilojen terveydelliset olosuhteet
2. Toiminnan riskitekijät
3. Riskitekijöiden ennaltaehkäisy.

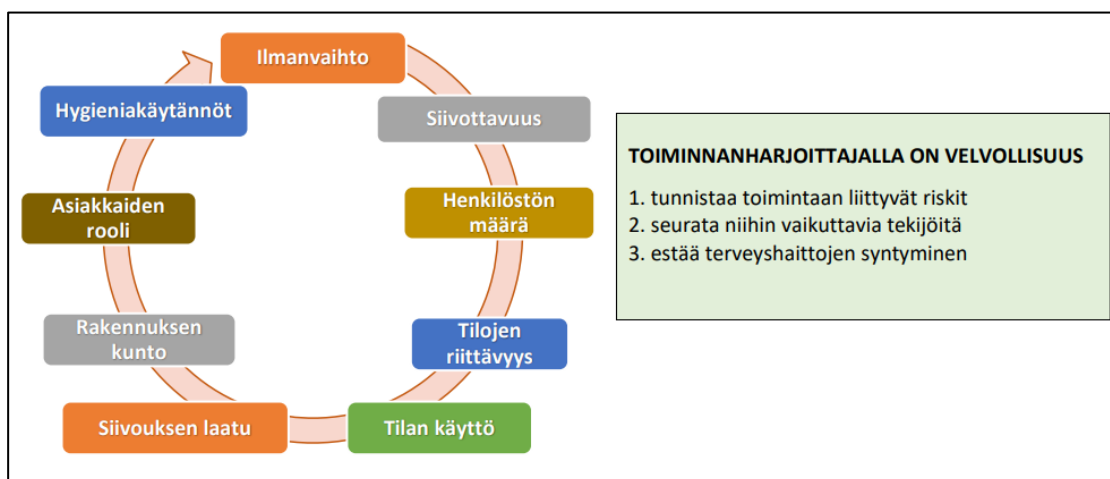
(Helsinki 2024; Rovaniemi 2021.)

Omavalvonnan sisällössä voidaan hyödyntää valmiita dokumentteja, joita ovat mm. kiinteistön vika- ja sisäilmailmoitukset, vikojen korjaustoimenpiteet ja korjauksiin liittyvät tiedotteet sekä siivoussuunnitelmat ja turvallisuusasiakirjat.

Näitä dokumentteja voi säilyttää omavalvontakansiossa sisällytettynä omavalvontaan ja tällöin ne ovat helposti hyödynnettävissä sekä kaikkien saatavilla. (Helsinki 2024.)

2.4.1 Toiminnan kuvaus ja tilojen terveydelliset olosuhteet

Omavalvontaan kuvataan, millaista toimintaa tai palvelua toiminnanharjoittaja tiloissa toteuttaa. Tilojen käytössä tulee huomioida tilan käyttäjämäärät, joita tiloissa on samanaikaisesti paikalla. Toimitilan kuvauksessa tulee kiinnittää myös huomiota käymälöiden ja vesipisteiden määrään tilankäyttäjien määrään nähden. Siivous- ja pyykkihuollon toteutus tulee kuvata osana omavalvontaa sekä kuinka toiminnanharjoittaja jätehuollon tulee toteuttamaan. Lisäksi kiinteistönhuolto tulee toiminnanharjoittajan huomioida omavalvonnassaan. Toimintatyyppin mukaan omavalvontaan kuvataan myös toiminnassa käytettävät laitteet, työvälineiden puhdistus, sterilointi ja kuinka pintojen desinfiointi suoritetaan. (Helsinki 2024; Rovaniemi 2021.) Kuvassa 2 on esitetty omavalvonnan kannalta huomioon otettavia asioita toiminnasta ja tilojen terveellisyydestä.

Kuva 2. Terveysturvallisuuden omavalvonnassa huomiota kiinnitettäviä riskejä (Pohjois-Karjalan ympäristöterveys 2020)

Tilojen terveydellisiin olosuhteisiin kuuluvat fysikaaliset, kemialliset sekä biologiset ominaisuudet. Omavalvonnassa toiminnanharjoittajan tulee tunnistaa tilojen fysikaalisiin olosuhteisiin vaikuttavat riskit kuten lämpöolot, melu, valaistus, talousvesi ja ilmanvaihto. Toiminnanharjoittajan tulee lisäksi tunnistaa mahdolliset rakennuksesta tai omasta toiminnasta aiheutuvat kemialliset sekä biologiset vaikutukset sisäilmaan. Sisäilmaan voivat vaikuttaa mm. käytetyt pesuaineet ja niiden hajut, sisäilman hiukkasmaiset epäpuhtaudet, erilaiset rakennuksen kosteus- ja homevauriot sekä radon. Omavalvontaan on hyvä sisällyttää talous- ja käyttöveden tarkkailu, joka on kiinteistön käyttäjän vastuulla. Lisäksi huoneiston mahdolliset korjaustarpeet on huomioitava omavalvonnassa. (Helsinki 2024; Lahti 2024; Rovaniemi 2021.)

2.4.2 Toiminnan riskitekijät

Omavalvontaa toteuttaessa toimijan tulee tiedostaa, millaisia riskejä toiminnassa voi liittyä kohteen sijaintiin sekä ympäristöön. Toiminnan luonne ottaen huomioon tulee kiinnittää erityistä huomiota herkkään väestöön sekä riskiryhmiin, joita ovat mm. vanhukset, lapset sekä suuret henkilömäärät. Tärkeänä osa-alueena omavalvonnassa on, että toiminnanharjoittaja tuntee oman toimintansa sekä tähän toimintatyyppiin liittyvät riskit. Toimintaa tulee pystyä toteuttamaan niin, että tilat ja pinnat pysyvät puhtaana eikä haitta- tai tuhoeläimiä esiinny toimitiloissa. Omavalvonnan päivittämiseen tulee kiinnittää huomiota, jos tiloissa tai toiminnassa tapahtuu muutoksia. (Helsinki 2024; Lahti 2024; Joensuu 2020.)

2.4.3 Riskitekijöiden ennaltaehkäisy

Riskitekijöiden ennaltaehkäisy on avainasemassa omavalvontaa toteuttaessa. Toiminnanharjoittajan on hyvä laatia suunnitelmat ja toimintatavat, kuinka riskien syntymistä ennaltaehkäistään. Ennaltaehkäisyssä tulee kiinnittää huomiota omaan toimintaan ja tilojen soveltuvuuteen ja riittävyys toimintaan nähden. Omavalvontasuunnitelmassa on otettava huomioon työntekijöiden perehdytys ja ohjaus, ajan tasalla olevat työ- ja toimintaohjeet sekä asiakkaiden ohjeistaminen. Sidosryhmien välinen yhteistyö, toimivuus sekä viestintä tulisi olla sujuvaa, sekä yhteystiedot helposti löydettävissä omavalvonnasta. (Helsinki 2024; Lahti 2024.)

Ennaltaehkäisyssä tulee kiinnittää huomiota ja seuranta välineiden, laitteiden ja lelujen huoltoon ja toimivuuteen. Toimintaohjeiden laatiminen on hyvä keino riskien ennaltaehkäisyssä. Toimintaohjeita voi laatia esimerkiksi haittaeläinten torjuntaan, sisäilmaongelmissa toimimiseen sekä siihen, milloin on syytä epäillä sisäilmaongelmaa toimitilassa. Riskitekijöiden ennaltaehkäisyssä on suositeltavaa pitää seuranta ja dokumentaatioita tilojen siisteydestä, järjestyksestä ja hygieenisuudesta, joissa siivoussuunnitelma on avainasemassa. Myös liinavaatehuoltoon ja sen toteutukseen on hyvä olla seuranta ja toimintaohjeet. Omavalvonnassa tulee ottaa myös huomioon toiminnanharjoittajan velvollisuudet kiinteistöä kohtaan ja laatia kiinteistöhuoltoon liittyvät seuranta ja

huoltolistat sekä ajantasainen selvitys kiinteistön kunnosta. (Helsinki 2024; Joensuu 2020.)

Varautuminen nykypäivänä on tärkeä osa omavalvonnan ennaltaehkäisyä. Ilmastomuutoksen aiheuttamat sään ääri-ilmiöt yleistyvät jatkuvasti lisäten mm. pitkiä hellejaksoja. Ilmastomuutoksen aiheuttavat terveysvaikutukset kohdistuvat erityisesti heikompiin väestöryhmiin, kuten vanhuksiin ja lapsiin. (Astonen & Vaalavuo 2023.) Omavalvonnassa tulisi huomioida erityisesti nämä heikommät väestöryhmät ja tehdä varautumissuunnitelmat epidemioihin ja muihin häiriötilanteisiin, kuten mm. pitkien sähkökatkoihin, epidemiatilanteisiin ja sään ääri-ilmiöihin (Lahti 2024; Rovaniemi 2021).

3 RISKIT JA HALLINTAKEINOT

Omavalvonnassa riskien tunnistamisella ja seurannalla voidaan ennaltaehkäistä terveyshaittojen syntymistä. Pelkästään riskien tunnistaminen ei riitä vaan riskeistä tulee tiedostaa myös niiden riskitaso, eli kuinka suuri riski mahdollisesti voisi olla. Riskitasoja ovat merkityksetön, siedettävä, kohtalainen, merkittävä sekä sietämätön riski. Riskiä arvioitaessa tulee ottaa huomioon riskin todennäköisyys sekä mahdolliset haitalliset seuraukset, joita riski voi aiheuttaa. (Helsinki 2021.)

3.1 Riskien hallinta

Riskin hallinnassa riskejä tulee pyrkiä pienentämään tai poistamaan erilaisilla riskienhallinta keinoilla. Toiminnanharjoittajalla on velvollisuus saada riskit vähintään sille tasolle, jotka ovat lakien ja säännösten vähimmäisvaatimuksia (Työsuojelu 2020). Kun toiminnasta tai ympäristöstä on tunnistettu näihin liittyvät riskit, pystytään toimenpiteet ja resurssit kohdentamaan parhaiten hyödyttävällä tavalla. Toiminnan ja toimintaympäristön kannalta tulee toteuttaa riskinarviointia säännöllisin väliajoin, jolloin nähdään tehtyjen toimenpiteiden vaikutus riskien hallitsemisessa. (THL 2024.)

Toimintaympäristön ja toiminnan mahdolliseen terveysvaikutusten tapahtumaketjuun vaikuttavat monet tekijät, joilla on vaikutusta riskin suuruuteen sekä

vaikutukseen. Tämän vuoksi terveysriskejä pystytään vähentämään toimenpiteillä, jotka on kohdistettu mihin tahansa tapahtumaketjun kohtaan. (THL 2024.)

3.2 Yleisimmät terveyshaittaa aiheuttavat riskit

Terveydensuojeluasetuksessa on säädetty toimenpiderajoja terveyshaittaa aiheuttaville olosuhteille. Toimenpiderajoilla tarkoitetaan mittaustulosta, pitoisuutta tai ominaisuutta. Toimenpiderajojen ylittyessä voidaan todeta olosuhteen aiheuttavan mahdollisesti terveyshaittaa rakennuksessa oleskeleville. Toimenpiderajojen ylittyessä tulee kuitenkin huomioida, kuinka usein ja pitkään tilankäyttäjät altistuvat mahdolliselle haitalle. (Valvira 2016, 7.)

Terveydensuojeluviranomainen voi tarkastuskäynnillä suorittaa erinäisiä mittauksia, jos epäilyt mahdollisesta terveyshaitasta nousee esille. Tehtävien mittausten avulla voidaan selvittää ylittyvätkö säädetty toimenpiderajat, ja onko syytä epäillä mahdollista terveyshaittaa kohteessa. Lisäksi terveydensuojeluviranomainen voi velvoittaa toiminnanharjoittajaa selvittämään riskin laajuutta ja tekemään tarvittavat korjaustoimet haitan poistamiseksi. (Valvira 2024b, 34–35.)

3.2.1 Vesivälitteiset riskit

Talousveden tulee olla laadultaan sellaista, ettei se sisällä mitään pieneliöitä, loisia, bakteereita tai muitakaan haitallisia aineita, jotka voisivat aiheuttaa käyttäjille terveyshaittaa. Talousveden laatua tarkkaillaan säännöllisesti näytteenoton keinoin sekä talousvettä toimittaville laitoksille laaditaan valvontatutkimusohjelma. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus talousveden laadusta ja valvonnasta sekä rakennusten vesilaitteistojen riskienhallinnasta 17.11.2015/1352, 4. § - 6. §.)

Talousvesi voidaan hankkia haja-asutusalueella myös omasta rengas- tai porakaivosta. Kaivoissa vesi on yleisesti pohjavettä, joka on muodostunut sade- ja sulamisvesistä suodattumalla maaperän läpi. Kaivojen säännöllinen huolto, puhdistus ja vedenlaadun tarkkailu takaavat veden hyvän laadun. Kaivon omistaja vastaa kaivon huollosta, puhdistamisesta sekä vedenlaadun tarkkailusta. (THL 2023a.)

Kiinteistöissä rakennuksen vesilaitteistolla lämmitetyssä käyttövedessä voi ilmetä legionellabakteerin riski. Legionella on vedessä ja maassa elävä bakteeri. Veden käsittelyprosessista huolimatta legionella voi päästä pieniä määriä kiinteistöjen käyttövesijärjestelmään. Legionellabakteerit pääsevät lisääntymään vesijärjestelmässä, jos veden lämpötilat (+20 – +45 °C) ovat suotuisat kasvuille. (Valvira 2023.) Legionellabakteeri voi tarttuessaan aiheuttaa ihmiselle infektiotaudin, jota kutsutaan legionelloosiksi. Tartunnan voi saada hengittäessään aerosoleja, jotka sisältävät legionellabakteeria. Tyypillisimmät lähteet, joista tartunnan voi saada ovat mm. hotellien, kylpylöiden ja sairaaloiden vesi- ja ilmastointijärjestelmät. (THL 2023b.)

3.2.2 Ilmavälitteiset riskit

Ilmavälitteisissä riskeissä nousevat esille fysikaaliset, kemikaaliset sekä biologiset tekijät, jotka vaikuttavat sisäilmaan laatuun. Rakennuksen sisäilmaan vaikuttavat tekijät voivat johtua sisä- tai ulkoympäristöstä aiheutuvista altisteista. Sisäympäristöstä haittojen ja oireiden lähteinä voivat olla myös rakennuksessa käytetyt rakennus- ja sisustusmateriaalit. Näistä voi irrota sisäilmaan erinäisiä kemikaalisia yhdisteitä, pienhiukkaisia ja kuituja. Fysikaalisissa tekijöissä sisäilman laatuun voivat vaikuttaa huoneilman kosteus, lämpötila sekä ilmavirtaukset. Biologisiin tekijöihin kuuluvat bakteerit, virukset, hiiva- ja homesienet sekä loiset, jotka voivat johtua rakennuksen kosteusvauriosta. (THL 2023c; Valvira 20216, 6–7.)

Ulkoympäristöstä sisäilmaan voi kantautua niin melua, kuin ulkoilman saasteita. Teollisuus, lähiliikenne ja tupakansavu voivat kulkeutua rakennukseen mm. ilmanvaihdon kautta ja vaikuttaa sisäilman laatuun. Suomessa myös maaperästä vapautuva radon on yksi terveyshaittaa aiheuttava tekijä sisäilmassa. (THL 2023c.)

Rakennuksen ilmanvaihdolla on suuri merkitys sisäilmaan ja etenkin riittämättömän ilmanvaihto heikentää sisäilman laatua. Ilmanvaihdon tarkoituksena on tuoda rakennukseen puhdasta korvausilmaa ja viedä epäpuhtaan sisäilman pois. Riittämättömästä ilmavaihdosta kertoo esimerkiksi sisäilman hiilidioksidi-

pitoisuuden nousu liian korkeaksi. (THL 2023c.) Riittämätön ilmanvaihto voi aiheuttaa tilojen käyttäjissä oireilua, kuten väsymystä, päänsärkyä ja työtehon alentumista (Työterveyslaitos s.a.).

3.2.3 Tilahygienia, ihmisten toiminta

Ihmisten toiminnalla ja toimintatavoilla voidaan vaikuttaa oleskelutilojen terveydellisiin olosuhteisiin ja tautien leviämiseen. Suotuisat olosuhteet auttavat taudinaiheuttajamikrobien lisääntymiseen niin pinnoilla, kuin henkilöiden iholla, jos riittävästä hygieniasta ja puhtaudesta ei pidetä kiinni. Oikeaoppiset siivousmenetelmät ja hygieeniset toimintatavat estävät ja vähentävät tautien ja infektioiden leviämisen henkilöiden kesken työ- ja oleskelutiloissa. (Valvira 2014, 3; Sosiaali- ja terveysministeriö 2005,13.)

Tartuntariski lisääntyy, kun taudinaiheuttajamikrobit ja virukset pääsevät limakalvoille tai rikkiinäselle iholle. Kauneushoitoloissa voi syntyä tartuntariski esimerkiksi neulanpistosta taudinaiheuttajamikrobeilla likaantuneella toimenpidevälineellä. (Valvira 2014, 3.) Päiväkodeissa tartuntariski voi syntyä suoraan likaantuneista käsistä tai epäsuorasti pinnoilta, kuten ovenkahvoista ja leluista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 14.)

Tilojen puhtaanapidon ylläpitämiseen auttaa ajantasainen siivoussuunnitelma. Siivoussuunnitelmassa käydään läpi, kuinka tilat puhdistetaan, millaisilla välineillä ja aineilla siivous suoritetaan ja kuinka usein siivous tulisi suorittaa. Suunnitelmaan sisällytetään käytettävien työvälineiden ja laitteiden puhdistus ja mahdollinen sterilointi. Siivoussuunnitelmaan merkitään myös vastuhenkilöt, jotka vastaavat siivouksesta ja siivoustuloksen valvonnasta. (Ruokavirasto 2023.)

Työvälineiden puhdistamisessa tulee kiinnittää huomiota erityisesti työjärjestykseen puhdistamisessa. Välineiden desinfioimisen ja steriloinnin onnistumiseksi tulisi välineet ensimmäiseksi puhdistaa mekaanisesti, jotta lika saadaan irtoamaan puhdistettavasta pinnasta. Mikäli välineisiin jää likaa, tämä heikentää steriloinnin ja desinfioinnin tehoa. Sterilointilaitteen tehoa tulisi ajoitain tarkistaa laitteelle tarkoitetuilla indikaattoreilla. (Valvira 2014, 3, 6.)

Työntekijöiden työskennellessä on noudatettava hygieenisiä toimintatapoja. Työntekijöiden tulee huolehtia hyvästä käsihygieniasta, tarvittavista suojava-rusteista ja aseptisista toimintatavoista. (Valvira 2014, 7.)

3.2.4 Jätehuolto

Jätehuolto tulee järjestää siten, ettei se aiheuta ympäristö- ja terveyshaittoja. Jätehuollossa tulee kiinnittää huomioita jätteiden säilyttämiseen, keräämiseen ja kuljettamiseen. Jätettä ei saa käsitellä hallitsemattomasti tai hylätä ympäris-töön. Jätteet tulee pystyä lajittelemaan ja lajittelua varten on oltava näihin so-veltuvat jäteastiat. Huomiota tulee kiinnittää vaarallisiksi luokiteltuihin jätteisiin, näiden säilyttämiseen ja hävittämiseen. Erityisesti huolimattomasti käsiteltyt vaaralliset jätteet voivat aiheuttaa haittaa terveydelle. (Kiertotalous-Suomi s.a.)

Elintarvikejätteiden jätehuollossa tulee erityisesti huomioida jäteastioiden si-joittelu sekä astioiden eheys. Elintarvikejäte houkuttelee helposti paikalle hait-taeläimiä, kuten rottia ravinnon ja suojan perässä. (Helsinki s.a.)

4 TUTKIMUSAINEISTO- JA MENETELMÄT

Tutkimusmenetelmäksi opinnäytetyöhön valikoitu kvantitatiivisen ja kvalitatiivi-sen tutkimuksen yhdistelmä. Yhdistelmä tutkimuksen avulla pystytään luomaan parempi käsitys tutkimusongelmiin sekä täydentämään yksittäisen tutkimus-menetelmän puutteita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78).

4.1 Tutkimushaastattelu

Ensimmäiseksi tutkimusmenetelmäksi valikoitu haastattelu ja haastattelutyypiksi teemahaastattelu. Haastattelulomakkeessa (liite 1.) käytettiin kolmea eri-laista teemaa terveydensuojelun omavalvonnanpohjalta. Ensimmäisenä tee-mana lomakkeessa oli, toimintaan liittyvät riskit eli terveyshaittaa aiheuttavat olosuhteet / tekijät. Toisena teemana riskien seuranta ja hallintakeinot ja kol-mantena teemana oli riskien ennaltaehkäisy. Jokaisessa teemassa oli 3–5 tar-kentavaa kysymystä.

Haastattelut toteutettiin valvontasuunnitelman mukaisilla tarkastuskäynneillä Pohjois-Karjalan ympäristöterveyden toiminta-alueella huhti-kesäkuun 2024 välisenä aikana. Tarkastuskäyntejä sovittaessa toimijoiden kanssa, heille oli ilmoitettu tarkastuksen painottuvan terveydensuojelun omavalvontaan. Haastattelut toteutettiin osana terveydensuojeluviranomaisen tarkastusta. Tarkastuksiin valikoitu toimijoita päiväkodin, koulun, kauneushoitoloiden, majoitustilojen sekä liikuntatilojen parista. Taulukossa 2 on esitetty tarkastusten määrät toimintatyypeittäin.

Taulukko 2. Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastuskäynnit toimintatyypeittäin

Toimintatyyppi	Kohteita
Koulu	2
Päiväkot	13
Kauneushoitola	6
Majoitustoiminta	5
Liikuntatila	2

Ensimmäisten haastattelujen jälkeen havaitsimme haastattelulomakkeessa käytettyjen termien tuottavan osittain epäselvyyttä haastateltavan osalta. Haastattelujen aikana jouduttiin esittämään osittain tarkentavia kysymyksiä, jotta haastateltavien ymmärrys kysytystä aiheesta selviäisi. Haastattelulomake luotutettiin useammalla terveydensuojeluviranomaisella, joille kysymysten asettelu oli selvää, mutta lomake olisi ollut hyvä myös luetuttaa toiminnanharjoittajan edustavalla taholla. Lisäksi haastattelujen toteuttamiseen vaikutti haastattelijan osaaminen toteuttaa haastattelua.

Koulujen tarkastuksia osui vain kaksi kappaletta tutkimusajanjaksolle. Suunnitelmissa oli lähestyä muita toiminta-alueen koulujen rehtoreita sähköpostin välityksellä ja pyytää heitä vastaamaan haastattelulomakkeen kysymyksiin sähköisesti. Toteutuneiden kahden koulutarkastuksen jälkeen päädyttiin koulut kuitenkin jättämään pois näiden tarkastusten merkittävän erilaisuuden vuoksi. Tutkimushaastattelun toteuttaminen laajan kouluyhteisötarkastuksen aikana osoittautui huomattavan haastavaksi ja aikaa vieväksi. Tyypillinen koulutarkastus kestää keskimäärin 3–4 tuntia ilman ylimääräisiä osa-alueitakin.

Koulujen terveellisyydestä ja turvallisuudesta sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämisestä ja huolehtimisesta on säädetty erikseen valtion neuvoston asetuksessa. (Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 6.14.2011/338 12. §). Tarkastus on säädetty monelle eri viranomaisen vastuulle. Tämän vuoksi koulujen valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset toteutetaan laajassa monialaisessa työryhmässä. Työryhmään kuuluu edustajia mm. koulun toimesta, työterveydestä, työsuojelusta, terveydensuojelusta, kiinteistön huollosta ja omistuksesta. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 7–10.) Koulu ja oppilaitosten tarkastukset koostuvat aloituspalaverista, tilakierroksesta ja yhteenvetopalaverista. Tarkastukset vaativat paljon esitietoa tilojen ja ympäristön terveellisyydestä ja yhteisön hyvinvoinnista. Monialainen työryhmä kokoaa tiedot tähän tarkoitettuun sähköiseen lomakkeeseen. Koulujen tarkastuksissa käytetään yleisesti terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemaa lomaketta: Oppilaitoksen terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin tarkastamiseen ja seuranta. (THL 2023d.)

4.2 Kyselytutkimus

Toiseksi tutkimusmenetelmäksi valikoitu kysely, joka rakennettiin Microsoft Forms-verkkokyselyalustalle. Kyselylomakkeella haettiin terveydensuojeluviranomaisten näkemystä toiminnanharjoittajien omavalvonnasta, omavalvontasuunnitelmien sisällöstä ja ohjeistuksesta sekä terveystarkastajien osaamisesta valvoa omavalvontaa. Kyselylomake lähetettiin Pohjois-Karjalan terveydensuojeluviranomaisille sekä vastauslinkkiä jaettiin myös kahden sosiaalisen median kanavan kautta. Sosiaalisen median kautta linkkiä jaettiin LinkedIn-alustalla sekä Facebookin Terveystarkastajat asumisterveyden puolesta ja Rakennusterveys asiantuntijat nykyiset ja tulevat – ryhmiin. Näiden avulla tavoiteltiin valtakunnallisesti terveystarkastajia osallistumaan kyselyyn.

4.3 Sähköpostihaastattelu

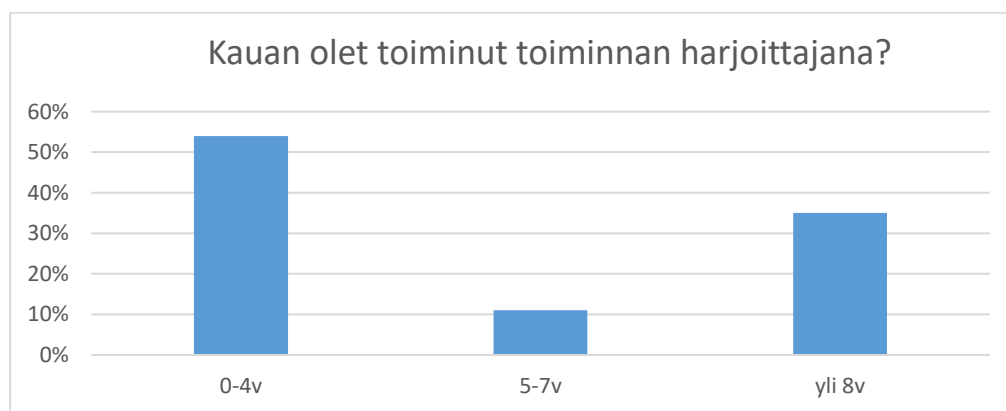
Paul Streng (2019) on omassa opinnäytetyössään selvittänyt terveydensuojelun omavalvonnan vaikuttavuutta terveydensuojelulain omavalvonta lakimuutoksen jälkeen. Streng työssään haastatteli Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) edustajia lakiuudistuksen omavalvonnan tarkoituksesta ja tavoitteita.

Lakimuutoksesta on kulunut kuusi vuotta ja päätimme lähestyä Sosiaali- ja terveysministeriön edustajia ja kysyä heidän näkemystään, onko lakimuutos tuonut halutun muutoksen toimijoiden omavalvontaan. Lähetimme sähköpostitse muutaman kysymyksen hyvinvoinnin ja terveydensuojeluyksikön johtaja Jari Keinäselle sekä neuvotteleva virkamies Vesa Pekkotalle. Vastaukset haastattelukysymyksiimme saimme Vesa Pekkotalta.

5 TULOKSET

5.1 Haastattelun tulokset

Valvontasuunnitelman mukaisten tarkastusten yhteydessä toimijoita (n=26) haastateltiin haastattelulomakkeen (liite 1) avulla. Haastattelun aluksi kysyttiin muutama taustakysymys toiminnanharjoittamisesta ja omavalvonnasta. Haastateltavista suurin osa (54 %) oli toiminut alle neljä vuotta toiminnanharjoittajana. Heistä muutama oli toiminut toiminnanharjoittajana alle puoli vuotta ja olivat vasta aloittelemassa toimintaansa (kuva 3).

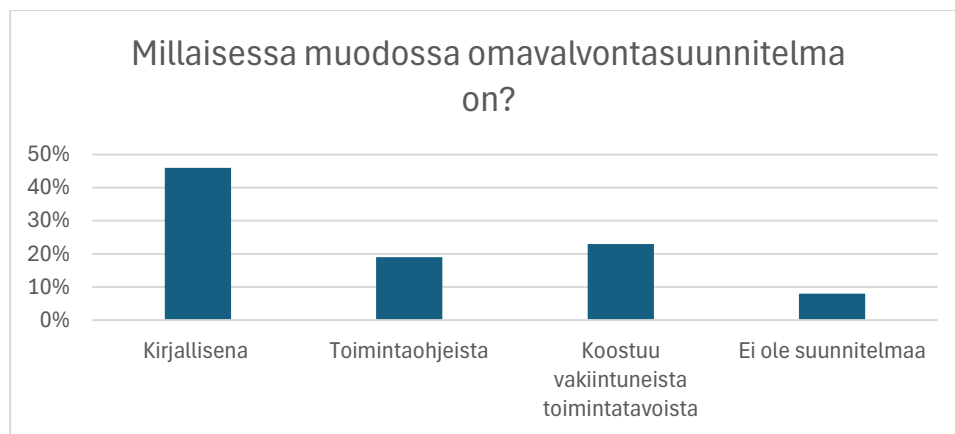

Kuva 3. Toiminnanharjoittajan työkokemus työvuosina

Haastateltavista toimijoista (n=26) 73 % kertoi olevansa tietoinen terveydensuojelulain mukaisesta omavalvonnasta (kuva 4) ja vain 8 % vastasi, ettei terveydensuojelulain mukainen omavalvonta ole tuttua. Toimijoista 38 % oli tehnyt omavalvontasuunnitelma kirjallisena ja toimijoista 23 %:lla omavalvonta koostui vakiintuneista toimintatavoista, eikä heillä ollut kirjallista suunnitelmaa tai toimintaohjeita. Kuvassa 5 esitetään, millaisessa muodossa omavalvontasuunnitelmat oli toteutettu.

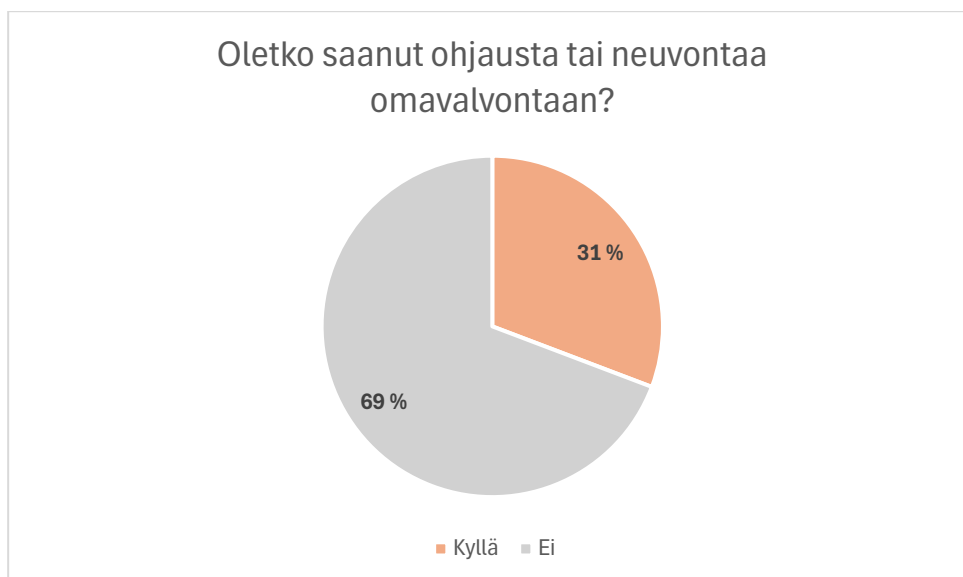

Kuva 4. Toimijoiden tietoisuus terveydensuojelulain mukaisesta omavalvonnasta (Haastattelu, n=26)

Kuva 5. Omavalvontasuunnitelmien toteutustapa (Haastattelu, n=26)

Suurin osa (69 %) toimijoista koki, etteivät he ole saaneet ohjausta tai neuvontaa omavalvonnan tueksi ja terveyshaittojen ehkäisemiseksi (kuva 6). Kautneushoitolan toiminnanharjoittajista muutama kertoi saaneensa neuvoja terveyshaittojen ehkäisemiseksi kosmetologikoulutuksen myötä ja lisäksi omavalvonnan ohjausta yrittäjäkoulutusten kautta.

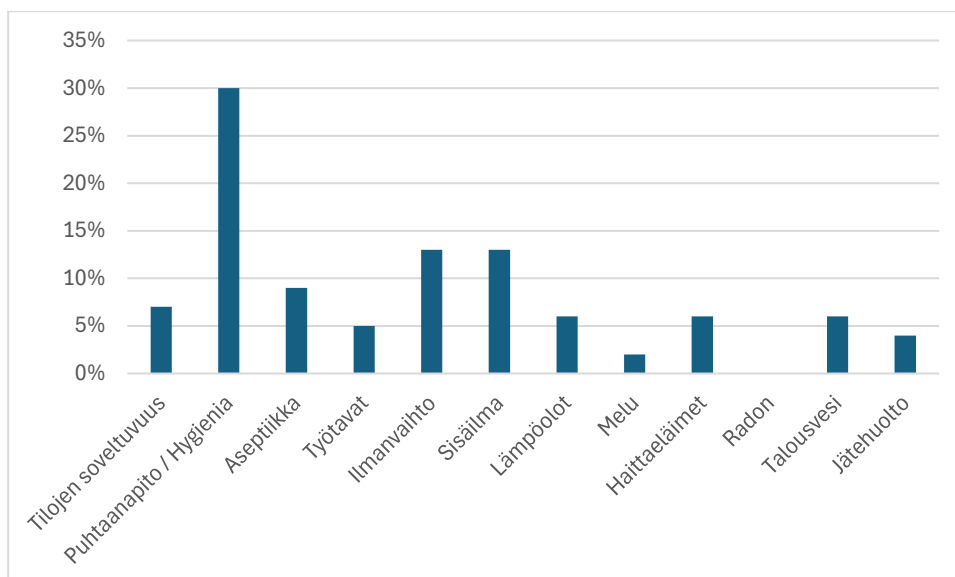

Kuva 6. Saatu ohjaus omavalvonnan toteuttamiseen (Haastattelu, n=26)

Ohjausta omavalvonnan toteuttamiseen oli saatu myös oman kunnan terveys-
densuojeluviranomaiselta. Toimijat osasivat nimetä terveysdensuojeluviran-
omaisen tahoksi, jolta voisi saada ohjausta ja neuvontaa omavalvontaan. Suu-
rin osa vastanneista ei kuitenkaan ollut oma-aloitteisesti osannut pyytää tarvit-
tavaa ohjausta ja neuvontaa omavalvonnan toteuttamiseksi.

5.1.1 Toimintaan liittyvät riskit

Haastattelussa kysyttiin toimijoilta, millaisia terveyshaittaa aiheuttavia riskejä
heidän toimintaansa liittyy. Vastaajista (n=26) 30 % osasi liittää puhtaanapi-
don ja hygienian terveyshaittaa aiheuttavaksi riskiksi. Tämän lisäksi yleisim-
min tunnistettu terveyshaittaa aiheuttava riski oli sisäilmaan ja ilmanvaihtoon
liittyvät riskit. Kuvassa 7 on esitetty, kuinka toimijat osasivat liittää terveyshait-
taa aiheuttavia riskejä toimintaansa. Näiden lisäksi erityisesti päiväkodin toimi-
jat nostivat esille paljon riskejä, jotka liittyivät tapaturmiin, henkilökunnan fyysi-
seen ja psyykkiseen kuormitukseen, väkivaltatilanteisiin, allergisiin reaktioihin
ja ruokamyrkytyksiin.

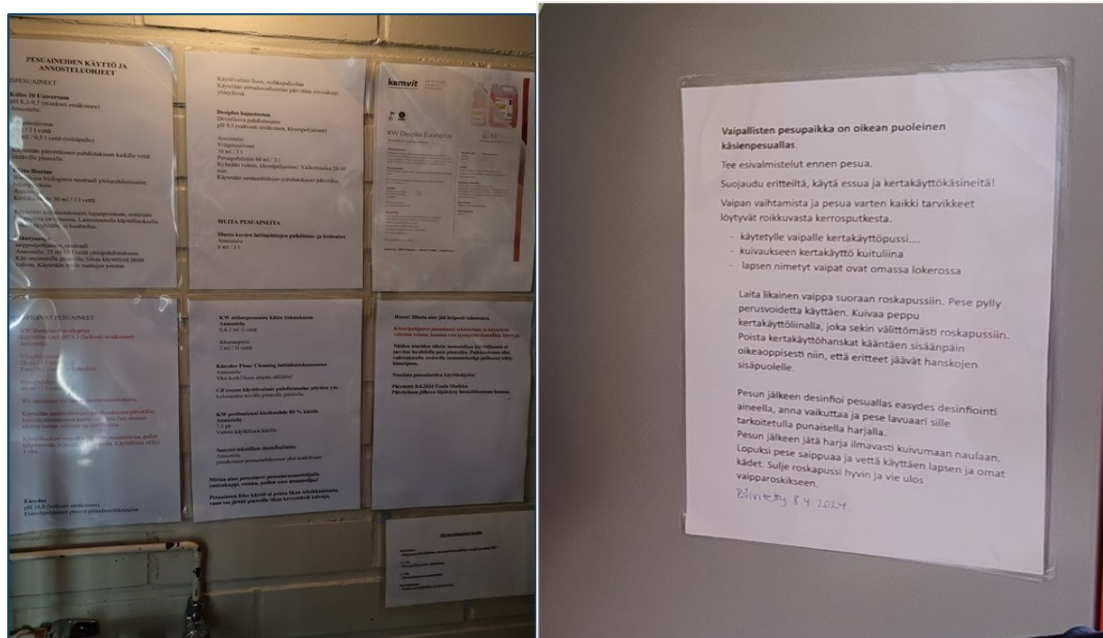
Kuva 7. Toimijoiden tunnistamat terveyshaittaa aiheuttavat riskit

Toimintaan liittyvien riskien tunnistamiseen toimijat käyttivät erinäisiä riskien-arviointilomakkeita tai järjestelmiä. Yleisimmin päiväkodeilla oli käytössä jonkinlainen riskienarviointijärjestelmä, jossa riskejä arvioitiin laajasti monen eri tekijän näkökulmasta. Käytössä ei ollut varsinaista omaa riskienarviointityökalua, joka olisi keskittynyt pelkästään terveydensuojelulain mukaisiin riskeihin. Muina riskien tunnistamisen keinoina toimijat toivat esille säännöllisen visuaalisen tarkastelun kohteelleen ja toiminnalleen, oman kouluttautumisen, yhteiset palaverit työntekijöiden sekä muiden toimintaan liittyvien henkilöiden kanssa. Näitä olivat esimerkiksi käydyt palaverit ulkoistetun siivouksen ja kiinteistönhuollon henkilöiden kanssa.

5.1.2 Riskin seuranta ja hallintakeinot

Päiväkotien osalta toimijoilla oli käytössä riskien seurantaan seurantalistoja, listoja oli mm. lelujen pesuun ja lepuutukseen, siivoukseen sekä liinavaatehuoltoon. Lisäksi vastauksissa päiväkotien osalta korostui riskien seurannassa riskienarviointijärjestelmät, joiden avulla kokonaisvaltaisesti riskejä arvioidaan ja päivitetään 1–2 kertaa vuodessa. Päiväkodeilta löytyi kattavasti toimintaohjeita, jotka oli pääsääntöisesti kerätty yhteen kansioon tai työyhteisön omaan Microsoft Teams-ryhmään. Muutamassa päiväkodissa toimintaohjeet oli sijoitettu sinne, missä niitä mahdollisesti tarvitaan. Kuvassa 8 on nähtävissä siivouskomeron seinälle laitettut ohjeistukset pesuaineiden käytöstä ja lasten pyl-

lynpesupaikalle sijoitettu toimintaohje. Toimintaohjeisiin liittyen päiväkodit nostivat haastatteluissa useasti esille ohjeistusta lasten katoamiseen / karkaamiseen, väkivaltatilanteisiin sekä palo- ja pelastussuunnitelmaan.

Kuva 8. Esimerkillinen tapa toimintaohjeista ja niiden sijoittamisesta

Kauneushoitoloissa korostui riskien seurannassa pintapuhtausnäytteiden otto ja hoidoissa käytettävien välineiden sterilointilaitteiden toimivuuden varmistaminen erillisillä indikaattoreilla. Siivouksen osalta vain kahdella toimijalla oli käytössä siivoussuunnitelma, joka oli sisällytetty omavalvontasuunnitelmaan. Suurimmalla osalla siivoussuunnitelma oli erillisenä asiakirjana siivouksesta vastaavan tahon hallinnassa. Muutoin riskien seuranta tapahtui visuaalisesti toimintaympäristöä tarkastellen. Riskien hallinta koettiin pääsääntöisesti säännöllisenä toimintana, kuten siivouksen säännöllisyydellä ja rutiininomaisuudella. Ohjeistusta kauneushoitoloissa annettiin pääsääntöisesti suullisesti asiakkaille, varsinaisia laadittuja toimintaohjeita oli käytössä vain muutamalla toimijalla.

Majoitustoiminnassa oli käytössä joko ohjekansiot majoituskohteessa, tai vaihtoehtoisesti asiakkaat saivat yleiset ohjeistukset varauksen yhteydessä sähköpostiin. Lisäksi toimijat antoivat paikan päällä tapahtuvaa ohjausta majoituskohteen käytöstä. Erinäisiä riskien seurantalistoja ei majoitustoiminnan harjoittajilla ollut käytössä, vaan riskien seuranta tapahtui visuaalisesti tarkastelemalla majoituskohteita tai asiakkaiden antaman palautteen myötä.

Liikuntatilojen toimijoilla ei ollut erityisiä seurantalistoja käytössä riskien seurantaan tai laadittuja toimintaohjeita riskien hallitsemiseksi. Molemmat toimija kertoivat seuraavansa visuaalisesti tilojaan, kuntoiluvälineiden kuntoa ja siivouksen laatua.

5.1.3 Riskien ennaltaehkäisy

Omavalvontaa pääsääntöisesti hyödynnettiin isoimmissa toimintayksiköissä työntekijöiden perehdyttämiseen. Vain muutamassa kohteessa omavalvontasuunnitelma oli myös asiakkaiden nähtävillä tai tällaista oltiin harkitsemassa. Pienimmissä 1–2 henkilön työyhteisöissä omavalvontaa ei juuri hyödynnetty osana toimintaa.

Yleisestä varautumisesta kysyttäessä, lähes jokainen toimija oli toiminnassaan varautunut sähkökatkoihin ja pitkiin hellejaksoihin. Vain muutama toimija ilmoitti, ettei ole pohtinut yleistä varautumista ollenkaan. Sähkökatkoihin oli varauduttu hankkimalla tiloihin taskulamppuja, led-kynttilöitä, pattereilla toimivia radioita sekä varastoimalla vettä ja säilyttämällä ruoka-aineita, joiden valmistukseen ei tarvitse sähköä.

Helteisiin oli pääsääntöisesti varauduttu erilaisten tuulettimien ja ilmanviilentimien avulla. Lisäksi hellejaksoille oli laadittu toimintaohjeita, kuinka toimitaan, jos hellejaksot pitkittyvät.

Haastattelussa kysyttiin, millaiseksi toimijat itse kokevat terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan. Lähes kaikki vastaajat kokivat omavalvonnan tärkeäksi ja hyödylliseksi. Ilman omavalvontaa riskejä ei tulisi pohdittua niin kattavasti, kuin omavalvontaa toteuttaessa. Omavalvonnan toteuttaminen kuitenkin koettiin stressaavaksi ja melko työllistäväksi. Vastauksissa tuli myös esille, että terveydensuojelulain mukainen omavalvonta koetaan suureksi kokonaisuudeksi, joka ei välttämättä ole helppoa ja selkeää itse toimijalle. Kuitenkin hyvin tehty omavalvontasuunnitelma sekä ohjeistukset koetaan turvaa tuottavaksi ja tuovan selkeyttä myös toimijoiden toimintaan.

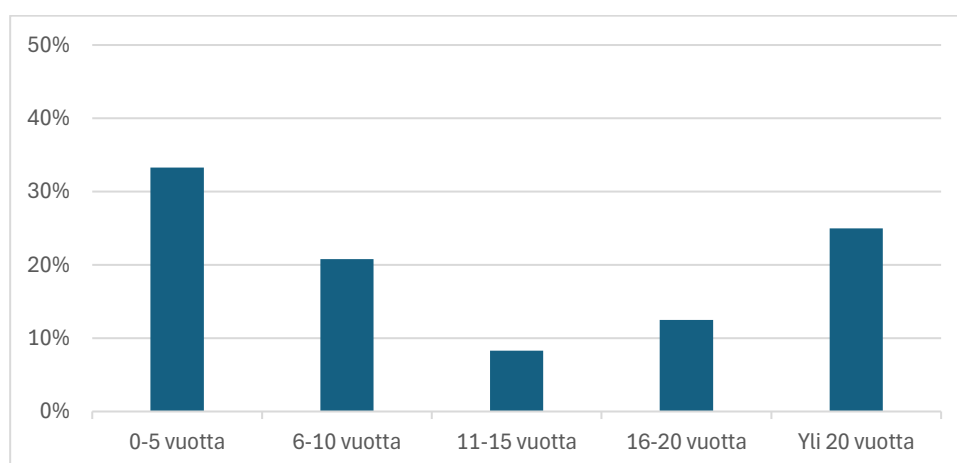
Turvaa tuova mutta työllistävä varhaiskasvatuksen esimiehelle. Hyvin tehdyt ja pitkäikäiset ohjeet on työtä helpottavia. Rajapinnat eri viranomaisten vaatimusten välillä ei ole selkeitä, ei myöskään kunnan sisäiset rajapinnat eri toimialojen välillä. Päiväkodin johtaja

Kun asiat joutuu laittamaan ylös niin asiat ajatuksena kirkastuu. Uskon, että tämä on ihan hyvä olla olemassa ja kun joutuu näitä pohtimaan, niin selkeytyy monet asiat. Kauneushoitolan toimija

Toimijat toivat vastauksissa myös esille sen, että omavalvontaa tehdään hyvin moneen eri toimintaan, kuten elintarvikepuolelle sekä päiväkodeissa varhaiskasvatuksen puolelle ja tämän vuoksi rajapinnat eri toimintojen ja valvontaviranomaisten välillä koetaan epäselviksi.

5.2 Microsoft Forms-kysely

Terveystarkastajille suunnattuun kyselyyn saatiin vastauksia 24 kappaletta vastausajan sisällä. Vastaajista 10 työskenteli Pohjois-Karjalan valvonta-alueella ja 14 vastaajaa muissa valvontayksiköissä eri puolilla Suomea. Suurin osa (33,3 %) kyselyyn vastanneista oli työskennellyt terveystarkastajana alle viisi vuotta. Kuvassa 9 on esitetty vastanneiden terveystarkastajien työkokemus vuosina.

Kuva 9. Terveystarkastajien työkokemus vuosina

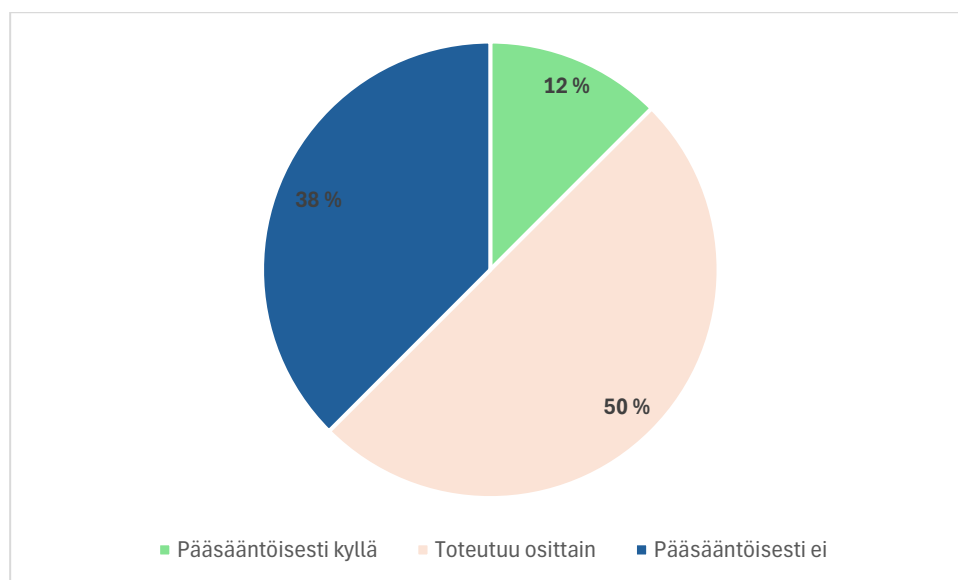
Kyselyyn vastanneista terveystarkastajista (n=24) 54 % oli sitä mieltä, että toimijat ovat vain osittain tietoisia terveydensuojelulain mukaisesta omavalvontavelvoitteesta. Samanaikaisesti 21 % vastaajista koki, että toimijat ovat täysin

tietoisia omavalvontavelvoitteesta. Vastaajista 25 % koki, ettei omavalvontavelvoitetta tiedosteta toimijoiden osalta. Avoimissa vastauksissa nostettiin esille omavalvonnan käsitteen haasteellisuutta.

Omavalvonnan käsite on jokseenkin haastava, toimijoiden on vaikea erottaa mitä osioita omavalvonnasta kukin viranomainen haluaa nähdä

Sanana omavalvonta on harhaan johtava, asiakkaat mieltää sen elintarvikkeisiin

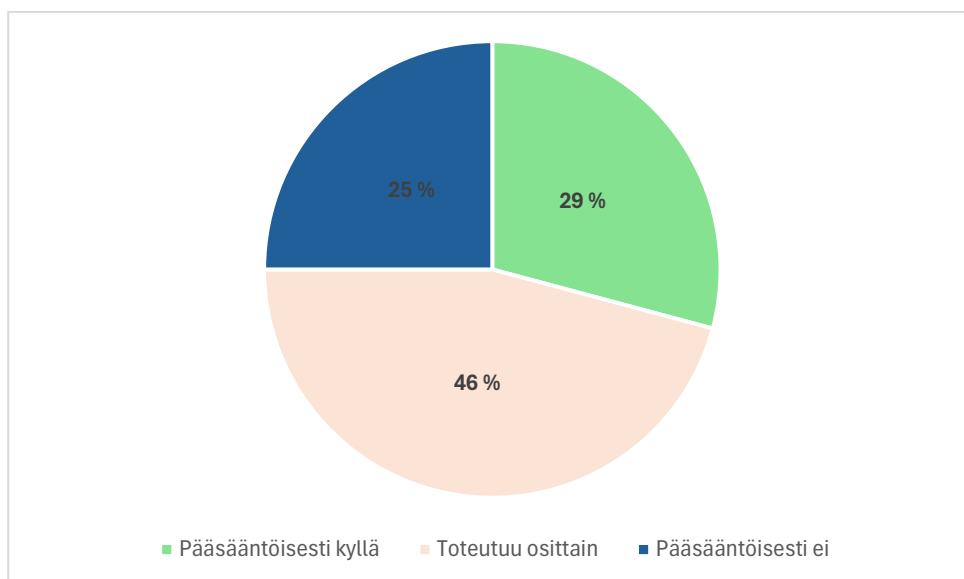
Tarkastajista 50 % koki, että omavalvontasuunnitelma oli ainakin osittain tehty kirjallisena (kuva 10). Tällä hetkellä terveydensuojelulaki ei velvoita toimijoilta kirjallista omavalvontasuunnitelmaa, vaan suunnitelman muoto on vapaa.

Kuva 10. Onko omavalvontasuunnitelma tehty kirjallisena (Microsoft Forms-kysely, n=24)

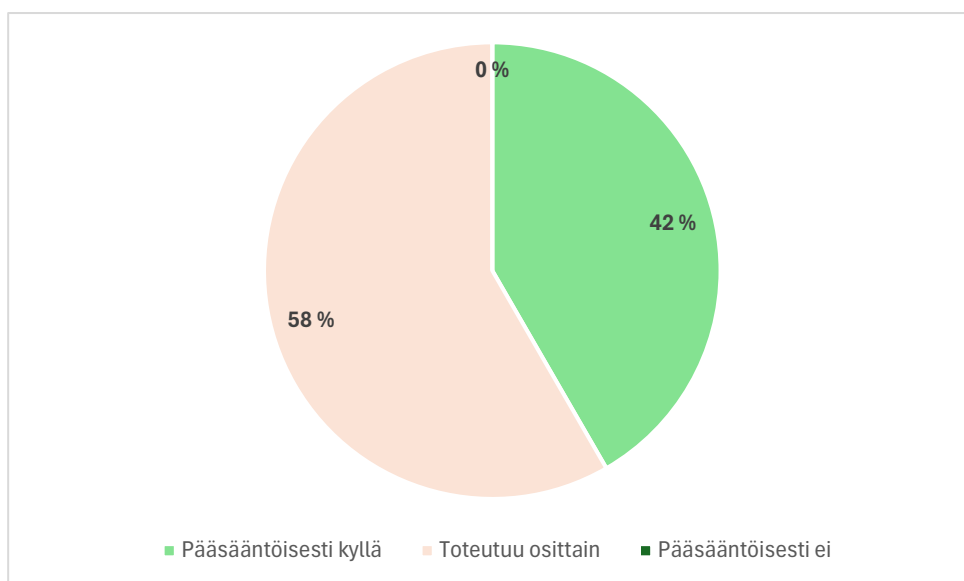
Vastaajista (n=24) 54 % oli sitä mieltä, että toimijat tunnistavat osittain toimintatyyppien terveyshaittaa aiheuttavia riskejä. Avoimissa vastauksissa tuotiin esille, että toimijoita haastatellessa toimijat tiedostavat riskejä ja osaavat tuoda niitä esille, mutta omavalvonnan käsite on vielä osittain vieras toimijoille.

Tarkastuskäyntien yhteydessä omavalvonnan tarkastamisen koki helpoksi 39 % vastaajista, kun 25 % oli sitä mieltä, ettei omavalvontaa ole helppoa tarkastaa (kuva 11). Se, ettei omavalvontasuunnitelmaa velvoiteta tekemään kirjallisena, voi tuoda osittain haasteita omavalvonnan tarkastamiseksi. Avoimessa vastauksessa tuotiin esille tarve saada terveydensuojelulakiin velvoite kirjallisesta omavalvontasuunnitelmasta.

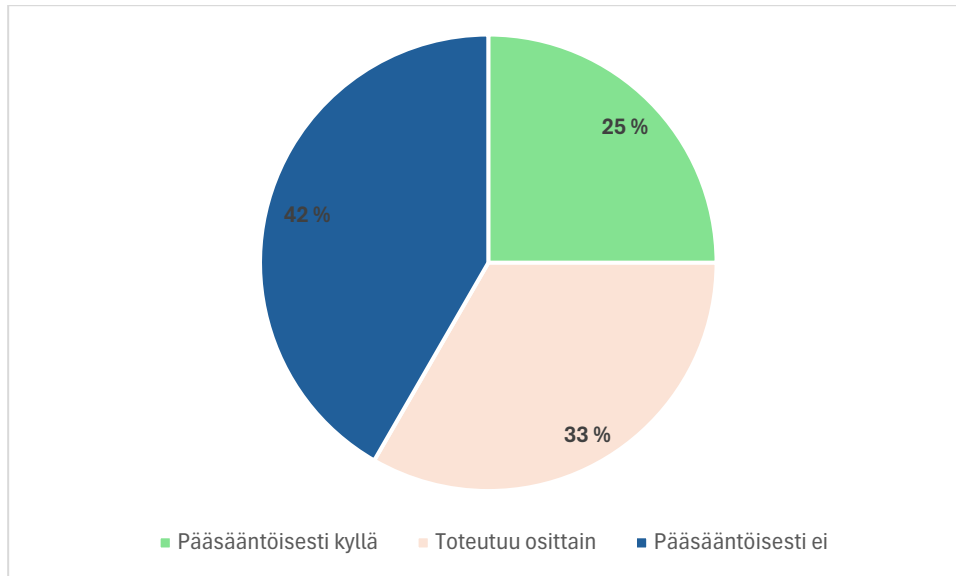
Kirjallinen omavalvontavelvoite olisi hyvä saada lainsäädäntöön

Kuva 11. Onko omavalvonta helposti tarkastettavissa tarkastusten yhteydessä (Microsoft Forms-kysely, n=24)

Vastaajat olivat sitä mieltä, että toimijat pääsääntöisesti sitoutuvat toteuttamaan toiminnassaan omavalvontaa (kuva 12). Tarkastajista myös (n=24) 68 % koki, että toimijat saadaan helposti korjaamaan tarkastuksilla todettuja puutteita omavalvonnassa. Haasteita koettiin kuitenkin toimijoiden omavalvontasuunnitelmien säännöllisessä päivittämisessä (kuva 13).

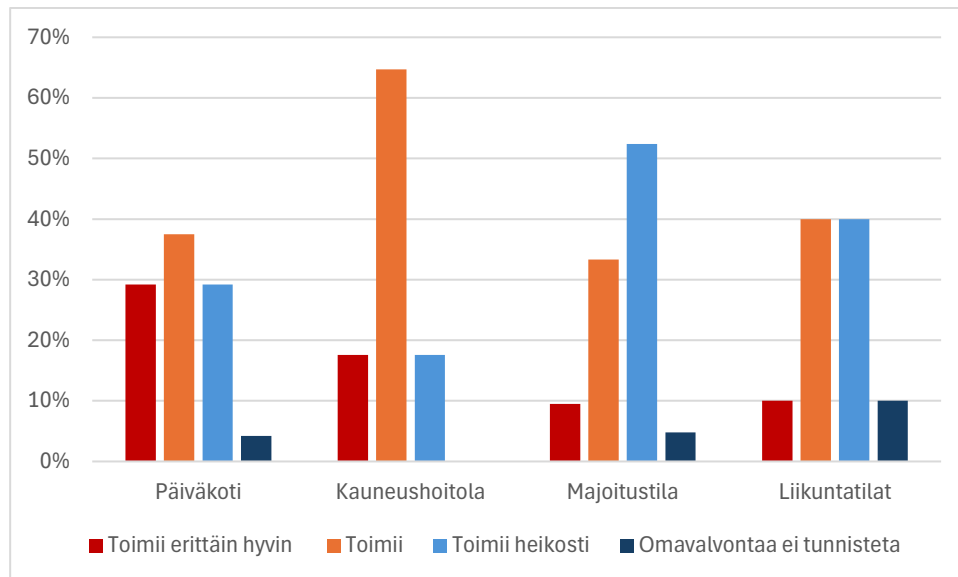

Kuva 12. Toimijoiden sitoutuminen omavalvontaan (Microsoft Forms-kysely, n=24)

Kuva 13. Omavalvontasuunnitelman säännöllinen päivittäminen (Microsoft Forms-kysely, n=24)

Kuvassa 14 on esitetty, kuinka vastaajat kokivat terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan toimivan toimintatyyppien mukaan. Parhaiten omavalvonnan koettiin toteutuvan kauneushoitoloissa ja heikointa omavalvonnan toteutuminen on majoitustoiminnassa.

Kuva 14. Omavalvonnan toimivuus toimintatyypeittäin

Kyselyssä kysyttiin myös, kuinka terveystarkastajat itse kokevat terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan. Terveystarkastajista (n=24) 42 % koki, että terveydensuojelulain mukainen omavalvonta on heille itselleen selkeää valvojana, kun taas 13 % koki, ettei omavalvonta ole selkeää. Vastaajista 42 %

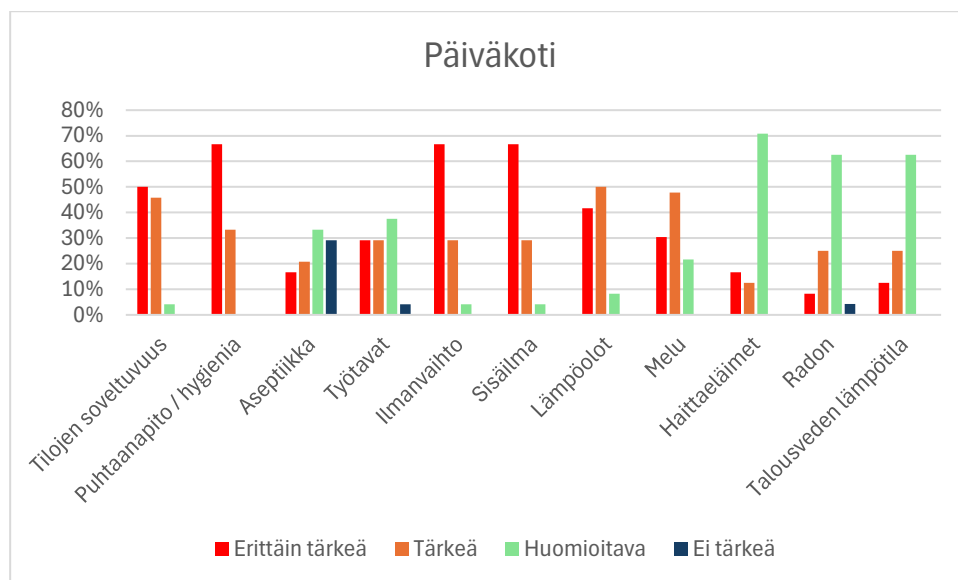
oli kuitenkin sitä mieltä, etteivät he ole saaneet itse riittävästi ohjausta omavalvonnan valvomiseen. Kyselyn avoimessa vastauksessa nostettiin esille puute valvojien ohjauksesta ja koulutuksesta omavalvonnan valvomiseen.

Viranomaisten kouluttaminen omavalvonnasta on jäänyt aika kevyeksi, välillä on vähän haastavaa hahmottaa mihin asioihin minun valvojana pitäisi keskittyä eri toimintatyypeissä. Teen työtä oman kokemukseni pohjalta, mutta kaipaisin ehkä selkeitä ohjeita siihen, mitä eri toimintatyypeissä tulee huomioida.

Olisi toivottavaa, että omavalvontaan olisi enemmän koulutusta ja sen tärkeyttä korostettaisiin.

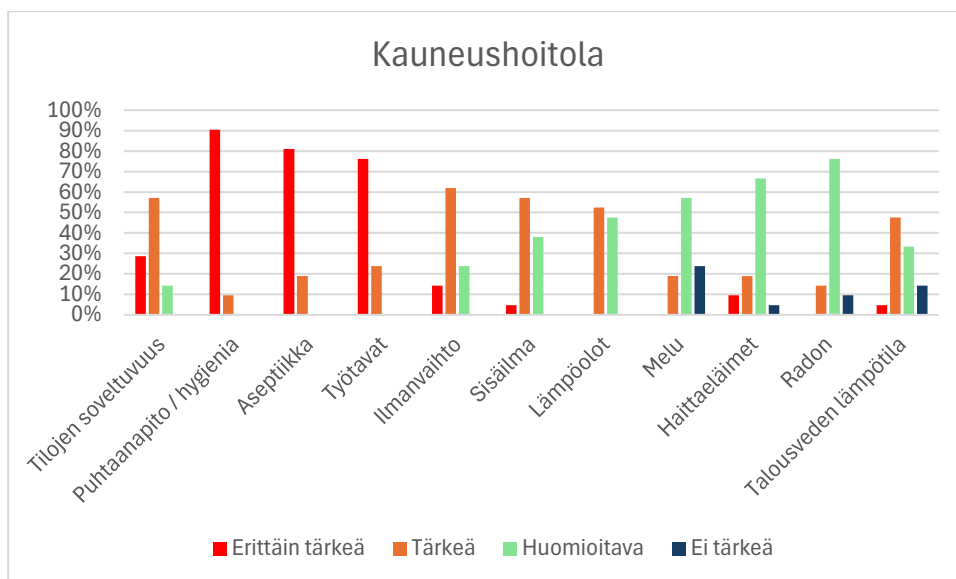
5.3 Toimintatyyppien terveysriskit

Microsoft Forms-kyselyssä terveystarkastajat asettivat tärkeysjärjestykseen yleisimpiä riskejä, joita voi esiintyä eri toimintatyypeissä. Päiväkodin (kuva 15) osalta tärkeimmäksi terveyshaittaa aiheuttavaksi riskiksi nostettiin puhtaanapito ja hygienia. Ilmanvaihto, sisäilma ja tilojen soveltuvuus koettiin myös merkittäviksi riskeiksi. Radonia ja aseptiikkaa pidettiin vähiten merkittävimpinä riskeinä, mutta kuitenkin toiminnassa huomioitavina. Päiväkotien osalta voidaan todeta, että lähes kaikki riskit koetaan jossain määrin tärkeäksi ja toiminnassa huomioitavina.

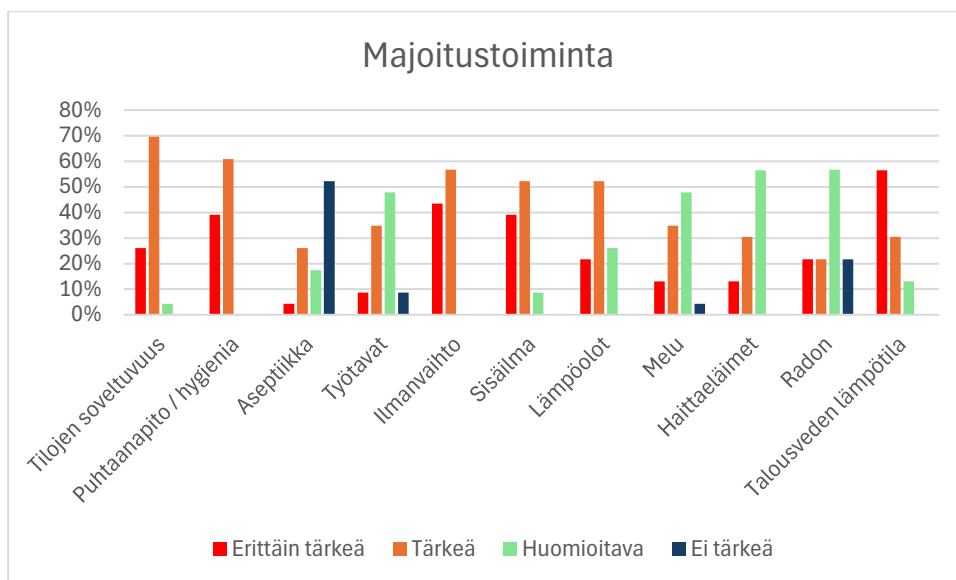
Kuva 15. Riskien merkittävyys päiväkodissa

Kauneushoitoloissa (kuva 16) merkittävimpänä riskinä nousi myös puhtaanapito ja hygienia. Lisäksi lähes yhtä merkittävänä riskinä pidetään aseptiikkaa ja työntekijän työtapoja. Melua, radonia ja haittaeläimiä pidettiin kauneushoitola toiminnassa vähiten merkittävänä riskinä.

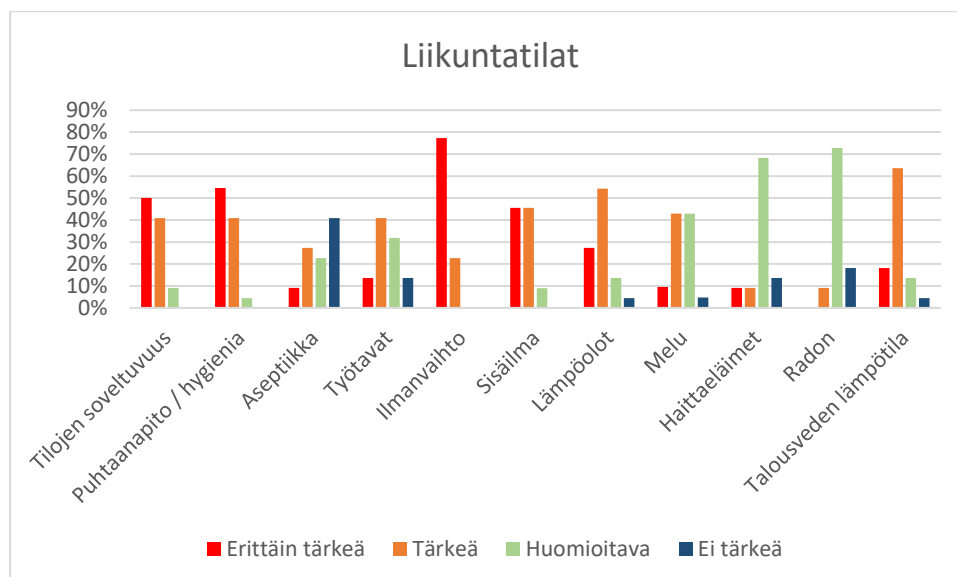

Kuva 16. Riskien merkittävyys kauneushoitolassa

Majoitustoiminnan (kuva 17) osalta merkittävimmiksi riskeiksi nousivat tilan ilmanvaihto, sisäilma sekä puhtaanapito ja hygienia. Majoitustoiminnassa myös käyttöveden lämpötila, legionellariski huomioiden nousi ainoana toimintatyyppinä selvästi esille. Majoitustoiminnassa aseptiikan merkitystä pidetään huomattavasti vähäisempänä riskinä toimintaan liittyen.

Kuva 17. Riskien merkittävyys majoitustoiminnassa

Kuva 18. Riskien merkittävyys liikuntatiloissa

Liikuntatilojenkin (kuva 18) osalta ilmanvaihto, sisäilma ja tilojen soveltuvuus nousivat merkittävimmiksi riskeiksi toiminnan kannalta. Lisäksi vastaajat nostivat myös melun melko merkittäväksi riskiksi, jota tulisi huomioida toiminnassa. Radon ja haittaeläimet sijoitettiin vähiten merkittäviksi riskeiksi, mutta kuitenkin nämä riskit tulisi myös huomioida toiminnassa.

5.4 Sähköpostihaastattelu

Sosiaali- ja terveysministeriöstä sähköpostihaastatteluamme vastasi neuvotteleva virkamies Vesa Pekkola. Pekkola toteaa viestissä, että toimijoiden omavalvonta on mennyt eteenpäin, mutta ei kuitenkaan niin lennokkaasti, kuin olisi alkuun toivottu. Lakimuutoksen tehokuutta oli tarkoitus seurata valvontatyön kentältä tulevien viestien kautta, ja näitä ei ole tullut kovin paljon. Kuitenkin lakimuutoksen tavoitteena on ollut myös valvontayksiköissä ja kentällä tapahtuva kehittäminen omavalvonnan toteuttamisen ja valvonnan suhteen. Pekkolan näkemyksen mukaan näissä on kuitenkin tapahtunut edistystä, mutta vaihtelevasti valvontayksiköiden kesken.

Sosiaali- ja terveysministeriö luottaa kuntien terveydensuojeluviranomaisten taitoon valvoa toimijoiden vaihtelevia ja kirjavia käytäntöjä toteuttaa omavalvontaa, mutta tiedostaa mahdollisen tarpeen yhteneväiseen ohjeistukseen omavalvonnan valvomisessa. Pekkola myöntää, että ilman oheistusta vanhat valvonta rutiinit voivat jatkua helposti.

Haastattelussa kysyttiin, tullaanko tulevassa terveydensuojelulain kokonaisuudistuksessa kiinnittämään uudelleen huomioita toimijoiden omavalvontaan. Pekkola toteaa, että omavalvonta tulee olemaan keskeinen asia lakiuudistuksessa. Pekkolan näkemyksen mukaan omavalvonnan painopistettä tulisi kasvattaa ja tästä tullaan käymään laajempaa keskustelua uudistuksen yhteydessä. Vaikka omavalvonnan painopistettä kasvatettaisiin, tämä ei kuitenkaan veisi pois valvontaviranomaisten tärkeyttä. Mahdollinen omavalvonnan painoarvo voisi olla mm. toimijoille suuremmat sanktiot omavalvonnan laiminlyömisessä. Jos toimijoiden omavalvonnan roolia tultaisiin kasvattamaan lakiuudistuksen myötä, tämä voisi lisätä samalla valvontaviranomaisten huomiota omavalvonnan tarkastamiseen.

6 POHDINTA

Toiminnanharjoittajat toteuttavat pääsääntöisesti omavalvontaa toiminnassaan. Omavalvontaa toteutettiin toimintatyyppin mukaan monin eri tavoin. Mitä isommasta toiminnasta on kyse, sitä laajempia kokonaisuuksia omavalvonta yksikössä oli. Kuitenkin yksistään terveydensuojelulain mukainen omavalvonta oli käsitteenä osittain vieras. Terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan käsitteen epäselvyydestä kertoi se, että toimijat ensisijaisesti puhuivat omavalvonnan liittymisestä elintarvikkeisiin tai työterveyden ja työsuojelun toimintoihin. Haastattelujen yhteydessä toimijoille esitettiin tarkentavia kysymyksiä terveyshaittaa aiheuttavista riskeistä. Kysymysten jälkeen toimijat osasivat nimenä terveyshaittaa aiheuttavia riskejä, joita heidän toimintaansa voisi liittyä. Näiden terveyshaittaa aiheuttavien riskien tunnistaminen omavalvonnassa, oli kuitenkin prosentuaalisesti melko matala kaikkiin vastauksiin nähden.

Omavalvonta koostui kirjallisesta suunnitelmasta (38 %), toimintaohjeista (19 %) tai vakiintuneista toimintatavoista (23 %). Omavalvontaa ei ollut tai sitä ei tunnistanut lainkaan 12 % haastateltavista toimijoista. Kirjalliset omavalvontasuunnitelmat olivat pääsääntöisesti sisällöltään laajoja. Samalla terveyshaittaa aiheuttavat riskit olivat kuitenkin vain pieni osa omavalvontasuunnitelmaa. Terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan osuus laajoissa omavalvontasuunnitelmissa oli pieni, mikä myös kertoo terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan epäselvyydestä. Terveydensuojelulaki ei velvoita kirjallista

omavalvontasuunnitelmaa. Tämä voi johtaa siihen, etteivät toimijat omavalvontaa toteuttaessaan perehdy niin tarkasti terveydensuojelulain mukaisiin riskeihin toiminnassaan. Terveydensuojelulain mukaisen omavalvontasuunnitelman vapaamuoto voi johtaa siihen, etteivät toimijat niin tarkasti perehdy suunnitelmien laatimiseen. Tämä voi johtaa siihen, että toimijat voivat osittain unohtaa oman toimintansa terveydensuojelulain huolehtimisvelvoitteen. Toimijat kuuluvat terveydensuojelulain mukaiseen ilmoitusvelvollisiin toimijoihin, jolloin terveydensuojelulaki tulisi olla toimijoille kuitenkin jossain määrin tuttu. Ja näin ollen heidän tulisi olla tietoisia terveydensuojelulain mukaisesta omavalvontavelvoitteesta.

Osalle toimijoista omavalvontaan tulee velvoite useammasta laista, kuten esimerkiksi varhaiskasvatustalain ja elintarviketalain puolelta. Tällöin toimijan tulee suorittaa omavalvontaa parhaillaan kolmen eri lain näkökulmasta. Tällöin on ymmärrettävää, että omavalvontasuunnitelmat laaditaan hyvin laajasti kaikkia velvoittavia lakeja mukaillen. Tämä voi kuitenkin lisätä toimijoiden epätietoisuutta valvontatarkastuksilla, mitä kukin valvontaviranomainen tarkastaa omavalvontasuunnitelmasta. Näin ollen toimijakaan ei välttämättä tiedosta heti, mitä valvontaviranomainen haluaa nähdä heidän omavalvontasuunnitelmistaan.

Haastatteluissa toimijat nostivat esille, ettei omavalvonnasta tai terveyshaittojen ehkäisemisestä ole saatu riittävästi ohjausta ja neuvontaa. Jos toimijoilla ei ole kirjallista omavalvontasuunnitelmaa, omavalvonnan tarkastaminen voi jäädä vähemmälle huomioille myös terveydensuojeluviranomaisen toimesta. Toisinaan myös tarkastuksen yhteydessä käytyjä keskusteluja ei välttämättä aina mielletä ohjaukseksi ja neuvonnaksi. Tällöin voidaan kokea, ettei ohjausta ja neuvontaa ole annettu. Valvontaviranomaisen velvollisuuksiin kuuluu antaa ohjausta ja neuvontaa terveyshaittojen ehkäisemiseksi (Terveydensuojelulaki, 6. §). Ohjauksen ja neuvonnan tarve terveyshaittaa aiheuttavista riskeistä nousi erityisesti esille haastattelujen sekä valvontaviranomaisille suunnatun forms-kyselyn pohjalta. Valvontaviranomaiset olivat nimenneet eri toimintatyyppien terveyshaittaa aiheuttavia riskejä, joita toimijoiden olisi hyvä omavalvonnassaan seurata. Terveyshaittaa aiheuttavista riskeistä toimijat eivät kuitenkaan osanneet nimetä, kuin muutamia.

Toimijoilla oli hyvin vaihtelevia käytäntöjä terveyshaittojen seuraamiseen ja ennaltaehkäisemiseen. Pahimmillaan näitä ei juurikaan ollut. Pääsääntöisesti mahdollisia terveyshaittaa aiheuttavia riskejä seurattiin visuaalisesti. Tämä osoittaa tarpeen toimijoille suunnattuun ohjaukseen ja myös kirjallisiin ohjausmateriaaleihin. Näin toimijat saivat myös tietoa, millaisiin tekijöihin heidän tulisi kiinnittää huomioita terveydensuojelulain mukaisessa omavalvonnassa.

Valvontaviranomaiset nostivat esille koulutuksen ja ohjeistuksen tarpeen omavalvonnan tarkastamiseksi heille suunnatussa kyselyssä. Jotta toimijoiden omavalvonnan ohjaus ja neuvonta olisi laadukasta, olisi hyvä, jos koulutusta pystyttäisiin tarjoamaan ohjausta antaville valvontaviranomaisille. Valvontaviranomaiset nostivat esille tarvetta valtakunnallisille ohjeille omavalvonnantarkastamiseksi. Terveystensuojelun puolella Valvira ei ole laatinut yhtenäisiä ohjeistuksia valvontaviranomaisille omavalvonnan tarkastamiseen, toisin kuin elintarvikevalvonnan puolella ruokavirastolla on tarkemmat ohjeistukset heidän omavalvontansa tarkastamiseen valvontaviranomaisille. Yhtenäisten ohjeistusten myötä valvontaviranomaisetkin pystyisivät valvomaan samantasoisesti toimijoiden omavalvontasuunnitelmia. Lisäksi tämä lisäisi valvontaviranomaistenkin tietoisuutta omavalvonnan valvomisesta.

Omavalvonnan ohjauksen selkeytymiseen voisi tuoda osaltaan myös helpotusta, jos tulevassa terveydensuojelulain kokonaisuudistuksessa annettaisiin velvoite kirjalliseen omavalvontasuunnitelmaan. Tällä hetkellä omavalvonnan toteuttamistapoja on yhtä paljon kuin toimijoita, joka lisää haasteita niin valvontaviranomaisille omavalvonnan tarkastamisen ja ohjauksen puolelta kuin toimijoiden käsitystä terveydensuojelulain omavalvonnasta. Omavalvontasuunnitelman laatimisessa kuitenkin olisi edelleen hyvä huomioida toiminnan laajuus. Pienessä toiminnassa on aina pienemmät riskit ja näin ollen pienen toiminnan toimijoilta ei välttämättä ole järkevää vaatia laajoja ja raskaita omavalvontasuunnitelmia. Kun taas suuremmassa toiminnassa kirjalliset suunnitelmat ovat perusteltuja ja riskitkin toiminnalle ovat isommat. Samalla toimija voi mm. kirjallista omavalvontasuunnitelmaa hyödyntää työntekijöiden perehdyttämisessä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Toiminnanharjoittajat tiedostavat, mitä on omavalvonta ja mikä sen tarkoitus on. Omavalvonta käsitettä pidetään yhtenä isona kokonaisuutena ja tämän vuoksi terveydensuojelulain mukainen omavalvonta on omana käsitteenä edelleen epäselvä. Toimijat tunnistavat toiminnassaan mahdollisia riskejä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa. Mutta näiden riskien tuominen omavalvontasuunnitelmaan on osittain puutteellista.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että toimijoiden ohjaukselle ja neuvonnalle on selkeä tarve terveyshaittojen kokonaisvaltaiseen tunnistamiseen ja hallitsemiseen. Kirjalliselle ohjausmateriaalille terveydensuojelulain mukaiseen omavalvontaan on kysyntää niin valvontaviranomaisten, kuin myös toimijoiden osalta.

Tämän opinnäytetyön tulosten pohjalta ja koulutoiminnan rajautuessa pois jatkotutkimus aiheeksi esitetään: Terveydensuojelun omavalvonta kouluympäristön näkökulmasta. Kouluympäristön terveydensuojelulain mukainen omavalvonta on hyvin erilainen kokonaisuus kuin muu huoneistovalvonta. Kouluympäristön omavalvontaa tulisi pohtia ja tarkastella laajemmin juuri kouluyhteisön terveellisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmasta ja saada omavalvonta kytketyksi osaksi tätä tarkastuskokonaisuutta.

LÄHTEET

Astone, R. & Vaalavuo M. 2023. Climate Change and Health: Consequences of High Temperatures among Vulnerable Groups in Finland. *International Journal of Social Determinants of Health and Health Services* 1, 94 - 111. Verkkolehti. Saatavissa: <https://pubmed-ncbi-nlm-nih-gov.ezproxy.xamk.fi/36214192> [viitattu 19.7.2024].

Elintarvikelaki 9.4. 2021/297.

Hietanen-Pelto, M. & Korpilahti, U. 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-505-9> [viitattu 21.5.2024].

HE 124/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi terveydensuojelulain muuttumisesta.

Helsingin kaupunki. 2021. Kaupunkiympäristö. Omavalvonta terveydensuojelussa. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/Kymp/asuminen-ja-ymparisto/ymparistoterveys/Omavalvonta.pdf> [viitattu 21.5.2024].

Helsingin kaupunki s.a. Kaupunkiympäristö ja liikenne. Rottahavainnot.
WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hel.fi/fi/kaupunkiymparisto-ja-liikenne/ympariston-ja-luonnon-suojelu/elaimet/rottahavainnot#terveyshaittaa-vai-ei-> [viitattu 21.9.2024].

Keinänen, J. & Forss P. 2017. Kunnallinen ympäristöterveydenhuolto. Ympäristö- ja terveyslehti. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ymparistoja-terveys.fi/wp-content/uploads/2017/11/YTHesite.pdf> [viitattu 29.8.2024].

Kiertotalous-Suomi s.a. Jätteiden käsittely ja jätehuolto. WWW-dokumentti.
Saatavissa: <https://kiertotaloussuomi.fi/tieto/ohjauskeinot/jatteiden-kasittely-ja-jatehuolto/> [viitattu 23.8.2024].

Lahti. 2024. Kaupunkiympäristön palvelualue. Terveysturvallisuuslain mukainen omavalvonta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/tiedostot/122930/> [viitattu 21.5.2024].

Laki sosiaali- ja terveyshuollon valvonnasta 14.4.2023/741.

Mäkinen, J., Mäntynen, K., Hartikainen, T., Riipinen, M., Malinen, K., Laakso, T., Salmela, A., Jalkanen, K., Hyvärinen, A., Parviainen, J. & Miettinen, H. 2024. Askelmerkkejä tulevaisuuden terveydensuojeluun. Policy brief. Valtion-selvitys- ja tutkimustoiminta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tieto-kayttoon.fi/documents/113169639/113170760/2-2024-Askelmerk-kej%C3%A4+tulevaisuuden+terveydensuojeluun.pdf/a1f67f0d-b81b-8022-c91d-fdceff11e77b/2-2024-Askelmerkkej%C3%A4+tulevaisuuden+terveyden-suojeluun.pdf?version=1.0&t=1707730722264> [viitattu 22.5.2024].

Pekkola, V. 2024. Hankkeen organisointi ja läpivienti. Terveystensuojelulaki uudistetaan – aloitus webinaari. 25.3.2024. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Pohjois-Karjalan ympäristöterveys. 2020. Terveystensuojelulain mukaisen toiminnan omavalvonta. Ohje. PDF-dokumentti. Intranet.

Pohjois-Karjalan ympäristöterveys 2022. Pohjois-Karjalan ympäristöterveyden valvontasuunnitelma vuosille 2020–2024. Päivitys vuodelle 2023. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.suonsote.fi/documents/393252/6909539/Valvontasuunnitelma+2020-2024+P%C3%A4ivitys+2023.pdf/cb6834cd-9209-dfe6-9999-19e26b734863> [viitattu 10.4.2024].

Rovaniemi. 2021. Rovakaaren ympäristöterveydenhuolto. Terveystensuojelulain mukainen omavalvonta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=53abbc99-5274-4b2a-a3ac-170155d98bce> [viitattu 21.5.2024].

Ruokavirasto. 2023. Puhtaus ja kunnossapito. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/elintarvikeala/tilat-ja-valineet/puhtaus-ja-kunnossapito/> [viitattu 23.8.2024].

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus talousveden laadusta ja valvonnasta sekä rakennusten vesilaitteistojen riskienhallinnasta 17.11.2015/1352.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2005. Infektioriskin vähentäminen päivähoidossa opas. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90759/Infektioriskin_vahentaminen_paivahoidossa_fi.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 27.8.2024].

Streng, P. 2019. Terveystensuojelulain omavalvonta ja sen vaikuttavuus: Itä-Savon sairaanhoitopiiriin sekä Keski-Pohjanmaan terveysvalvonnan valvontalueet. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Ympäristötekniikan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019051910568> [viitattu 22.5.2024].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023a. Kaivovesi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/ymparistoterveys/vesi/kaivovesi> [viitattu 19.7.2024].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023b. Legionella. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/infektiaudit-ja-rokotukset/audit-ja-torjunta/audit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/legionella> [viitattu 21.9.2024].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023c. Miten sisäilma vaikuttaa terveyteen? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/ymparistoterveys/sisailma/miten-sisailma-vaikuttaa-terveyteen-> [viitattu 20.7.2024].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023d. Terveellisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin tarkastus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto/yhteisollinen-opiskeluhoolto/terveellisuuden-turvallisuuden-ja-hyvinvoinnin-tarkastus> [viitattu 22.5.2024].

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2024. Riskien hallinta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/ymparistoterveys/riskinarviointi/riskien-hallinta> [viitattu 19.7.2024].

Terveysuojelulaki 19.8.1994/763.

Terveysuojeluasetus 16.12.1994/1280.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. 2. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Työsuojelu. 2020. Riskien hallinta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tyosuojelu.fi/tyosuojelu-tyopaikalla/vaarojen-arviointi/riskien-hallinta> [viitattu 19.7.2024].

Työterveyslaitos s.a. Sisäilma, terveys ja oireilu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/sisailma/sisailma-terveys-ja-oireilu> [viitattu 21.9.2024].

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 6.4.2011/338.

Valvira. 2014. Kauneushoitoloiden, tatuointiliikkeiden ja vastaavien tilojen hygieniavaatimukset. Terveysuojelun valvontaohjeisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://valvira.fi/documents/152634019/171469384/Kauneushoitoloiden-tatuointiliikkeiden-ja-vastaavien-tilojen-hygieniavaatimukset.pdf/9c9d8ee6-d1d6-ad83-bf5f-43e61d719071/Kauneushoitoloiden-tatuointiliikkeiden-ja-vastaavien-tilojen-hygieniavaatimukset.pdf?t=1692257470529> [viitattu 27.8.2024].

Valvira. 2016. Asumisterveysasetuksen soveltamisohje. Osa 1. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://valvira.fi/documents/152634019/163413488/Asumisterveysasetuksen-soveltamisohje-osa-1.pdf/8f095063-fb99-ee73-aade-06efd618fa20/Asumisterveysasetuksen-soveltamisohje-osa-1.pdf?t=1692347713569> [viitattu 20.7.2024].

Valvira. 2022. Valtakunnallinen terveysuojelun valvontaohjelma vuosille 2023–2024, päivitys vuosille 2022–2024. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira). Dnro V/22232/2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://valvira.fi/documents/152634019/170988877/Valtakunnallinen-terveysuojelun-valvontaohjelma-paivitys-2023-2024.pdf/bfd0bafc-6f90-c6f1-41f2-72963495d305/Valtakunnallinen-terveysuojelun-valvontaohjelma-paivitys-2023-2024.pdf?t=1691755259201> [viitattu 10.4.2024].

Valvira. 2023. Rakennusten vesilaitteistojen legionellabakteerin ja lyijyn riskinarviointi ja riskienhallinta. Ohje. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://valvira.fi/documents/152634019/172742982/Rakennusten-vesilaitteistojen-riskinarviointi.pdf/8b3fbeb3-3093-dd38-37bf-0154005701fe/Rakennusten-vesilaitteistojen-riskinarviointi.pdf?t=1692697381351> [viitattu 19.7.2024].

Valvira. 2024a. Terveystensuojelun valvontaohjelman tavoitteet toteutuivat hyvin. WWW-dokumentti. Päivitetty 28.3.2024. Saatavissa: <https://valvira.fi/-/terveydensuojelun-valvontaohjelman-tavoitteet-toteutuivat-hyvin> [viitattu 20.5.2024].

Valvira. 2024b. Ohje asunnon terveyshaittaepäilyn käsittelyyn viranomaisessa. Ohje. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://valvira.fi/documents/152634019/163413488/Valviran+ohje+asunnon+terveyshaittaep%C3%A4ilyn+k%C3%A4sittelyyn+viranomaisessa.pdf/903d25a1-e171-68de-1813-42687e68c932/Valviran+ohje+asunnon+terveyshaittaep%C3%A4ilyn+k%C3%A4sittelyyn+viranomaisessa.pdf?t=1709820355222> [viitattu 23.8.2024].

Varhaiskasvatuslaki 13.07.2018/540.

Haastattelulomake

Taustatiedot

Mikä vaihtoehtoista vastaa toimintatyyppiänne?	Koulu	
	Päiväkoti	
	Kauneushoitola	
	Majoitustoiminta	
	Kuntosali / liikuntatila	

Toimintanne on: Kunnallista / Yksityistä

1. Kuinka kauan olette harjoittaneet toimintaanne?
2. Oletteko tietoisia terveydensuojelulain mukaisesta omavalvonnasta?
3. Onko teillä terveydensuojelulain mukainen omavalvontasuunnitelma?
4. Millaisessa muodossa omavalvontasuunnitelmanne on?
 - Kirjallisena
 - Toimintaohjeina
 - Koostuu vakiintuneista toimintatavoista

1. Toimintaan liittyvät riskit eli terveyshaittaa aiheuttavat olosuhteet / tekijät

- Tiedätkö mitä terveyshaittaa aiheuttavat riskit ovat? Millaisia riskejä toimintaanne liittyy?
- Kuinka tunnistatte toimintaanne liittyvät riskit?
- Oletteko ulkoistaneet jonkin toiminnan huolehtimisen, joka voi aiheuttaa terveyshaittaa?

2. Riskien seuranta ja hallintakeinot

- Millaisia riskien seurantakeinoja teillä on käytössä?
- Millaisia toimintaohjeita riskien hallintaan teillä on käytössä?
- Kuinka seuraatte ulkoistettua toimintaa omavalvonnassanne?

3. Riskien ennaltaehkäisy

- Kuinka hyödynnätte omavalvontaa toiminnassanne? (perehdytys, asiakkaiden ohjeistus)
- Kuinka olette varautuneet erityistilanteisiin? (Sään ääri-ilmiöt, epidemiat)
- Millaista ohjausta ja neuvontaa olette saaneet omavalvontaan / terveyshaittojen ehkäisemiseksi?
- Millaiseksi koette terveydensuojelulain mukaisen omavalvonnan?
- Kuinka toimitte asiakkaiden / tilan käyttäjien palautteeseen mahdollisesta terveyshaitasta epäilyksestä?

Sähköpostihaastattelu 30.5.2024

Terveydensuojelulakia uudistettiin toimijoiden omavalvontavelvoitteen selkeyttämiseksi kahdeksan vuotta sitten. Onko tämä lakimuutos tuonut STM:n näkemyksen mukaan halutun uudistuksen omavalvonnan suhteen? Mitkä asiat ovat teidän mielestänne muuttuneet näiden vuosien aikana? Onko toimijoiden osaaminen omavalvonnasta lisääntynyt edellisessä lakiuudistuksessa toivotulla tavalla?

- Asia on mennyt eteenpäin, mutta mielestäni asia ei ole lähtenyt lentoon aivan siten kuin ehkä toivoimme, pois lukien talousvesiasiat, jossa omavalvonta on maailman mittapuulla huippuluokkaa.

Terveydensuojelulaki ei velvoita kirjalliseen omavalvontasuunnitelmaan. Mikä on sosiaali- ja terveysministeriön näkemys, osaavatko terveydensuojeluviranomaiset valvoa riittävällä tavalla toimijoiden vaihtelevia ja kirjavia käytäntöjä toteuttaa omavalvontaansa?

- Ministeriö kyllä luottaa kuntien viranomaisten harkintakykyyn myös näissä asioissa, mutta valtakunnallisille ohjeille olisi selkeästi tilausta selkänajana, jotta käytännöt olisivat valtakunnallisesti yhteneviä. Ilman tarkempaa ohjeistusta vanhat valvontarutiinit myös jatkuvat herkästi.

Paul Streng haastatteli teitä terveydensuojelulain mukaisesta omavalvonnasta opinnäytetyöhönsä vuonna 2018. Totesitte tällöin, että haasteena lakimuutokselle on, ettei muutos välttämättä toimi käytännössä toivotulla tavalla. Toiminnan onnistumista ja tehokkuutta suunniteltiin arvioitavan kentältä saaduista viesteistä. Ovatko terveydensuojeluviranomaiset tuoneet esille ongelmia omavalvonnan valvomisesta?

- Kentältä ei ole tullut tästä asiasta paljoa viestejä kentältä, mutta tahtotilana onkin ollut valvontayksikkölähtöinen ja kentällä tapahtuva kehittäminen. Siinä on käsittääkseni edistytty, mutta vaihtelevasti valvontayksiköiden kesken.

Tullaanko terveydensuojelulain kokonaisuudistuksessa kiinnittämään uudelleen huomiota terveydensuojelulain mukaiseen omavalvontaan? Tulisiko omavalvonnan painopisteitä määritellä tarkemmin terveydensuojelun kannalta? Näettekö että toimijoiden omavalvonnan roolia on tulevaisuudessa tarpeen kasvattaa?

- Asia on keskeinen terveydensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksessa. Näkemykseni on, että omavalvonnan painoarvoa tulisi kasvattaa, mutta asiasta tullaan käymään uudistuksen yhteydessä vielä laajempi keskustelu, johon myös tällä opinnäytetyöllä voi olla vaikutusta.

- Vaikka omavalvonnan painoarvoa halutaan kasvattaa, on myös viranomaisvalvonnalle silti yhä oma ehdoton paikkansa. Omavalvonnan painoarvoa voidaan lisätä mm. nykyistä ankarammilla sanktioilla omavalvonnan laiminlyönneissä. Uskon, että omavalvonnan roolin kasvattamisen yhteydessä siitä

tulee myös se asia, mistä viranomaiset joutuvat valvonnan yhteydessä eniten huomauttamaan.

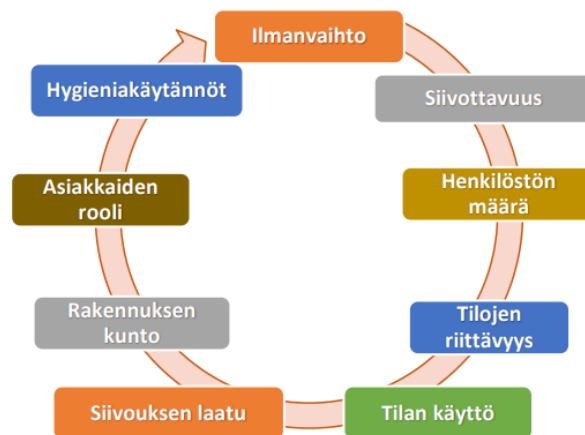
- Toiminnanharjoittajan omavalvonta on tärkeä asia. Terveysturvallisuudessa on asioita, joissa pelkästään viranomaisten tekemällä olosuhdevalvonnalla ei päästä riittävään lopputulokseen. Tällaisia ovat esimerkiksi muiden oleskelutilojen ilmastointijärjestelmät, joiden toimivuuden arviointi ja kunnossapito vaatii erityisasiantuntemusta tai allasvesivalvonta, jossa olosuhteet pitää olla jatkuvasti kunnossa.

Terveysuojelulain mukainen omavalvonta

Päiväkot

Terveysuojelulaki (736/1994) velvoittaa 2§ ilmoitusvelvollisia toimijoita tunnistamaan toiminnastaan terveyshaittaa aiheutuvat riskit sekä seuraamaan ja ennaltaehkäisemään riskien syntymistä. Tätä kutsutaan omavalvonnaksi.

✚ Terveysuojelussa valvotaan mm. oleskelutilojen terveydellisiä olosuhteita ja tekijöitä ✚ Omavalvonnan tarkoituksena on tunnistaa, seurata ja ennaltaehkäistä toiminnastaan aiheutuvia riskejä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaitta	✚ Omavalvonnassa olisi suositeltavaa dokumentoida riskit, riskien vakavuus sekä toimintakeinot riskien hallitsemiseksi ✚ Omavalvonnassa tulee pystyä osoittamaan valvontaviranomaiselle, kuinka riskeihin on varauduttu sekä millaisia hallintakeinoja on riskien ennaltaehkäisemiseksi

Esimerkkejä riskeistä, joita omavalvonnassa tulisi huomioida

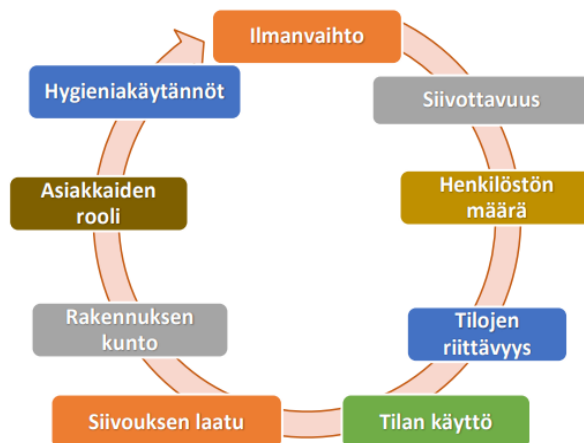
Tunnista	Hallitse	Seuraa
Tilojen soveltuvuus	<ul style="list-style-type: none"> Lasten määrä wc-tilat säilytystilat 	<ul style="list-style-type: none"> Lasten määrä
Puhtaanapito	<ul style="list-style-type: none"> Siivoussuunnitelma Siivousvälineiden säilytys <ul style="list-style-type: none"> Ei lattiasäilytystä Toimintaohjeet Tavaroiden sijoittelu <ul style="list-style-type: none"> Pidä tasot helposti puhtaana pidettävänä 	<ul style="list-style-type: none"> Siivouksen laatua <ul style="list-style-type: none"> Aistinvarainen tarkastelu, mm. pölyisyys Pintapuhtausnäytteet
Ilmanvaihto	<ul style="list-style-type: none"> Ilmanvaihdon toimivuus <ul style="list-style-type: none"> Säännöllinen huolto 	<ul style="list-style-type: none"> Tuloilmaventtiilin esteettömyys Tilojen ilmanvaihdon mitoitus henkilömäärään nähden
Sisäilma	<ul style="list-style-type: none"> Pölyt Kemikaalit Lämpötila Mikrobit 	<ul style="list-style-type: none"> Sisälämpötila Pölyn määrä Aistinvaraisesti sisäilman raikkautta
Epidemiat / loistartunnat	<ul style="list-style-type: none"> Oikeaoppinen hygienia <ul style="list-style-type: none"> Käsihygienia Pyllypyyhe vai kertakäyttöliina Siivouksen tehostaminen Ohjeistus, Toimintaohjeet 	<ul style="list-style-type: none"> Ajantasainen ohjeistus
Lelut	<ul style="list-style-type: none"> Pesuvälit Lepuutus Säilytys ja soveltuvuus 	<ul style="list-style-type: none"> Puhtaus Lepuutuksessa riittävän pitkä tauko
Liinavaatehuolto	<ul style="list-style-type: none"> Liinavaatteiden ja patjojen/sänkyjen säilytys <ul style="list-style-type: none"> Puhtaille ja likaisille omat säilytystilat Vaihtovälit Toimintaohjeet <ul style="list-style-type: none"> Millä lämpötilalla ja pesuohjelmalla peset Pyykin kuivatus Eritepyykki Pyykkikoneen huoltopesu 	<ul style="list-style-type: none"> Seurantalista <ul style="list-style-type: none"> Milloin vaihdat liinavaatteet Koska imuroit patjat Milloin sängyt on pesty
Melu	<ul style="list-style-type: none"> Akustiikan parantaminen pehmeillä materiaaleilla 	
Helle	<ul style="list-style-type: none"> Ikkunoinen kaihtimet Aurinkosuojakalvot Tuulettimet Piha-alueiden auringonsuojat 	<ul style="list-style-type: none"> Sisälämpötila
Yleinen varautuminen	<ul style="list-style-type: none"> Sähkökatkot <ul style="list-style-type: none"> Taskulamput, radiot Sään ääri-ilmiöt <ul style="list-style-type: none"> Huomioi piha-alueet 	
Ulkoistettu toiminta; Siivous, kiinteistö-, tekstiilihuolto ym.	<ul style="list-style-type: none"> Toimijana sinulla on myös vastuu ulkoistetun toiminnan hygieenisestä ja terveysturvallisesta toteutuksesta 	<ul style="list-style-type: none"> Seuraa ajoittain ulkoistetun toiminnan toimintatapoja

Terveysuojelulain mukainen omavalvonta

Kauneushoitolat

Terveysuojelulaki (736/1994) velvoittaa 2§ ilmoitusvelvollisia toimijoita tunnistamaan toiminnastaan terveyshaittaa aiheutuvat riskit sekä seuraamaan ja ennaltaehkäisemään riskien syntymistä. Tätä kutsutaan omavalvonnaksi.

✚ Terveysuojelussa valvotaan mm. oleskelutilojen terveydellisiä olosuhteita ja tekijöitä✚ Omavalvonnan tarkoituksena on tunnistaa, seurata ja ennaltaehkäistä toiminnassaan aiheutuvia riskejä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa	✚ Omavalvonnassa olisi suositeltavaa dokumentoida riskit, riskien vakavuus sekä toimintakeinot riskien hallitsemiseksi✚ Omavalvonnassa tulee pystyä osoittamaan valvontaviranomaiselle, kuinka riskeihin on varauduttu sekä millaisia hallintakeinoja on riskien ennaltaehkäisemiseksi

Esimerkkejä riskeistä, joita omavalvonnassa tulisi huomioida

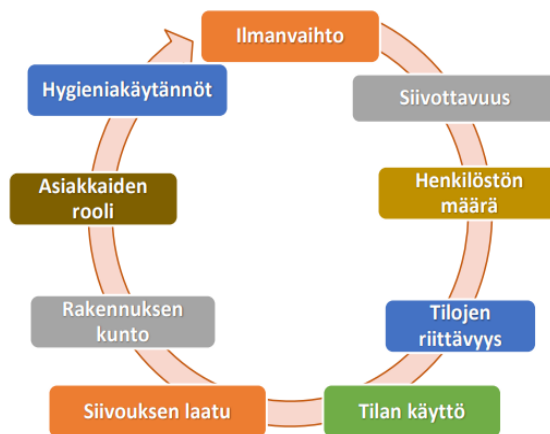
Tunnista	Hallitse	Seuraa
Toimitila	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Pohdi tilojen soveltuvuutta toimintaan, vesipisteiden määrä ✚ Tavaroiden ja välineiden säilyttäminen ja varastointi ✚ Huolehdi riittävästä valaistuksesta 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Tilojen riittävyys ja siivottavuus
Ilmanvaihto	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Huolehdi tilan ilmanvaihdesta ✚ Ilmanvaihdon tehostaminen hoitojen aikana <ul style="list-style-type: none"> ○ Kohdepoisto 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Ilmanvaihdon toimivuutta säännöllisesti
Siivous	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Siivoussuunnitelma ✚ Sopivat siivousvälineet ✚ Siivousvälineiden säilytys <ul style="list-style-type: none"> ○ Mopit seinätelineisiin ✚ Soveltuvat pesu/puhdistusaineet ✚ Tekstiilihuolto <ul style="list-style-type: none"> ○ Liinavaatteiden vaihtoväli ○ Huomioi oikeat pesulämpötilat 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Siivouksen laatua <ul style="list-style-type: none"> ○ pintapuhtausnäytteet ✚ Pesukoneiden huoltopesu
Hygienia	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Työvaatteet ✚ Oikeaoppinen hygienia ✚ Suojainten käyttö ✚ Hoitotuolin puhdistus ✚ Toimintaohjeet 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Ajantasaisia toimintaohjeita
Aseptiikka	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Hoitovälineiden puhtaus ja huolto ✚ Riittävä määrä hoitovälineitä aseptiseen työskentelyyn ✚ Hoitovälineiden puhdistuksen oikea työjärjestys <ul style="list-style-type: none"> ○ Mekaaninen puhdistus, desinfiointi, sterilointi ✚ Steriloitujen/puhdistettujen välineiden hygieeninen säilytys 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Sterilointilaitteiden toimivuutta <ul style="list-style-type: none"> ○ Indikaattoriteipit
Työtavat	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Työvaiheiden suunnittelu <ul style="list-style-type: none"> ○ Työskentele puhtaasta likaiseen 	
Ulkoistettu toiminta; Siivous, kiinteistö-, tekstiilihuolto ym.	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Toimijana sinulla on myös vastuu ulkoistetun toiminnan hygieenisestä ja terveysturvallisesta toteutuksesta 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Seuraa ajoittain ulkoistetun toiminnan toimintatapoja

Terveydensuojelulain mukainen omavalvonta

Majoitustoiminta

Terveydensuojelulaki (736/1994) velvoittaa 2§ ilmoitusvelvollisia toimijoita tunnistamaan toiminnastaan terveyshaittaa aiheutuvat riskit sekä seuraamaan ja ennaltaehkäisemään riskien syntymistä. Tätä kutsutaan omavalvonnaksi.

✚ Terveydensuojelussa valvotaan mm. oleskelutilojen terveydellisiä olosuhteita ja tekijöitä✚ Omavalvonnan tarkoituksena on tunnistaa, seurata ja ennaltaehkäistä toiminnassaan aiheutuvia riskejä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaitta	✚ Omavalvonnassa olisi suositeltavaa dokumentoida riskit, riskien vakavuus sekä toimintakeinot riskien hallitsemiseksi✚ Omavalvonnassa tulee pystyä osoittamaan valvontaviranomaiselle, kuinka riskeihin on varauduttu sekä millaisia hallintakeinoja on riskien ennaltaehkäisemiseksi

Liite 5/2

Esimerkkejä omavalvonnassa huomioitavista riskeistä

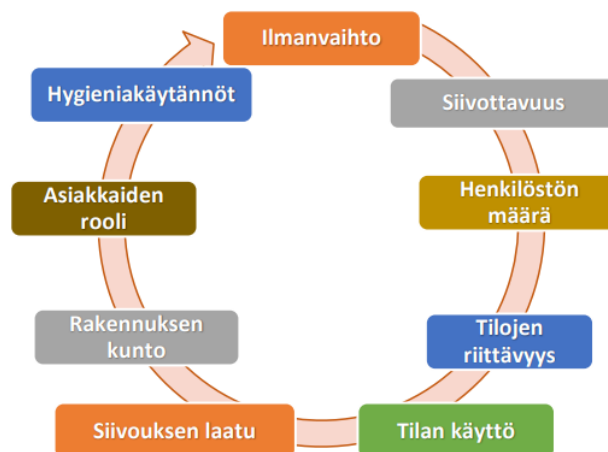
Tunnista	Hallitse	Seuraa
Puhtaanapito	<ul style="list-style-type: none"> Siivousvälineet ja siivouskomero <ul style="list-style-type: none"> Siivousvälineiden säilyttäminen Soveltuvat siivous- ja puhdistusaineet Siivottavuus 	<ul style="list-style-type: none"> Siivouksen laatua <ul style="list-style-type: none"> Aistinvaraisesti; mm. pölyisyys ja yläpölyt Pintapuhtausnäytteillä
Liinavaatehuolto	<ul style="list-style-type: none"> Liinavaatteiden säilytys <ul style="list-style-type: none"> Puhtaalle sekä likapyykille omat säilytystilat Riittävän tiheä likapyykin huolto Eritepyykki Pyykkikoneen huoltopesut 	<ul style="list-style-type: none"> Sänkyjen puhdistukset Petivaatteiden pesu / vaihto
Haittaeläimet	<ul style="list-style-type: none"> Toimintaohjeet <ul style="list-style-type: none"> Kuinka torjut mahdolliset haitta- ja tuhoeläimet 	<ul style="list-style-type: none"> Tilojen katselmukset Asiakkaiden palautteet, kuten lutikkahavainnot
Ilmanvaihto	<ul style="list-style-type: none"> Ilmanvaihdon toimivuus <ul style="list-style-type: none"> Säännöllinen huolto Tuuletusikkunoiden hyönteisverkot 	<ul style="list-style-type: none"> Ilmanvaihdon riittävyyttä Hallittu tuloilma
Sisäilmasto	<ul style="list-style-type: none"> Sisäilman lämpötila <ul style="list-style-type: none"> Tuuletuksen tehostaminen Ilmalämpöpumppu <ul style="list-style-type: none"> Säännöllinen suodattimien puhdistaminen ja vaihto Mikrobit Kemialliset aineet 	<ul style="list-style-type: none"> Lämpötiloja <ul style="list-style-type: none"> Lämmityskauden ulkopuolella 18°C - 32°C Lämmityskaudella 18°C - 26°C Poikkeavia hajuja
Tilojen soveltuvuus ja käyttö	<ul style="list-style-type: none"> Asiakkailla huonekohtaiset toimintaohjekansiot 	<ul style="list-style-type: none"> Päivitä ohjekansiot säännöllisesti <ul style="list-style-type: none"> Huomioi tulisijojen ohjeistus
Vesi	<ul style="list-style-type: none"> Käyttöveden legionellariski Kaivoveden laatua 	<ul style="list-style-type: none"> Käyttöveden lämpötila <ul style="list-style-type: none"> Lämminvesilaitteistosta saatavan lämpimän vesijohtoveden lämpötila tulee olla vähintään 50 °C ja vesikalusteesta saatava vesi saa olla korkeintaan 65 °C. Tuleeko käyttövesi omasta kaivosta <ul style="list-style-type: none"> Omasta kaivovedestä vesinäytteet 3 vuoden välein
Saunatilat	<ul style="list-style-type: none"> Lauteiden puhdistus ja hygienia Toimintaohjeet saunan käyttöön 	<ul style="list-style-type: none"> Saunatilojen rakenteiden kunto
Yleinen varautuminen	<ul style="list-style-type: none"> Sähkökatkot <ul style="list-style-type: none"> Taskulamput Radiot Käyttövesi Epidemiat <ul style="list-style-type: none"> Toimintaohjeet 	<ul style="list-style-type: none"> Onko tiedossa mahdollisia sairastapauksia majoittujissa
Ulkoistettu toiminta; Siivous, kiinteistö-, tekstiilihuolto ym.	<ul style="list-style-type: none"> Toimijana sinulla on myös vastuu ulkoistetun toiminnan hygieenisestä ja terveysturvallisesta toteutuksesta 	<ul style="list-style-type: none"> Seuraa ajoittain ulkoistetun toiminnan toimintatapoja

Terveydensuojelulain mukainen omavalvonta

Liikuntatilat

Terveydensuojelulaki (736/1994) velvoittaa 2§ ilmoitusvelvollisia toimijoita tunnistamaan toiminnastaan terveyshaittaa aiheutuvat riskit sekä seuraamaan ja ennaltaehkäisemään riskien syntymistä. Tätä kutsutaan omavalvonnaksi.

✚ Terveydensuojelussa valvotaan mm. oleskelutilojen terveydellisiä olosuhteita ja tekijöitä✚ Omavalvonnan tarkoituksena on tunnistaa, seurata ja ennaltaehkäistä toiminnassaan aiheutuvia riskejä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaitta	✚ Omavalvonnassa olisi suositeltavaa dokumentoida riskit, riskien vakavuus sekä toimintakeinot riskien hallitsemiseksi✚ Omavalvonnassa tulee pystyä osoittamaan valvontaviranomaiselle, kuinka riskeihin on varauduttu sekä millaisia hallintakeinoja on riskien ennaltaehkäisemiseksi

Esimerkkejä omavalvonnassa huomioitavista riskeistä

Tunnista	Hallitse	Seuraa
Tilojen soveltuvuus	✚ Tilojen siivottavuutta ja kuntoa	✚ Välineiden sijoittelu ja varastointi
Ilmanvaihto	✚ Ilmanvaihdon toimivuutta ✚ Ilmanvaihdon tehostaminen tarvittaessa	✚ Riittävä ilmanvaihto <ul style="list-style-type: none"> ○ Säännöllinen huolto; iv-kanavan nuohous ja iv-koneen suodattimien vaihto
Liikuntalaitteet	✚ Liikuntalaitteiden kunto	✚ Rikkinäiset välineet huoltoon / poistoon
Lämpötila	✚ Tarvittaessa sisälämpötilan viilentäminen <ul style="list-style-type: none"> ○ Tuuletus ○ Ilmalämpöpumppu <ul style="list-style-type: none"> • Suodattimien säännöllinen puhdistus ja vaihto ○ Ikkunoiden kaihtimet 	✚ Sisälämpötiloja
Hygienia	✚ Liikuntalaitteiden ja välineiden säännöllinen puhdistaminen <ul style="list-style-type: none"> ○ Soveltuvat puhdistusaineet ○ Ohjeistukset ja tarvikkeet käyttäjille välineiden omaehtoiseen puhdistamiseen 	✚ Välineiden kuntoa <ul style="list-style-type: none"> ○ Rikkinäiset välineet eivät ole helposti puhdistettavissa
Siivous	✚ Siivousvälineet ja siivouskomero <ul style="list-style-type: none"> ○ Siivousvälineiden oikea säilyttäminen ✚ Siivoussuunnitelma ✚ Siivottavuus	✚ Siivouksen laatua <ul style="list-style-type: none"> ○ pintapuhtausnäytteillä
Vesi	✚ Käyttöveden legionellariski	✚ Käyttöveden lämpötiloja <ul style="list-style-type: none"> ○ Lämminvesilaitteistosta saatavan lämpimän vesijohtoveden lämpötila tulee olla vähintään 50 °C ja vesikalusteesta saatava vesi saa olla korkeintaan 65 °C.
Ulkoistettu toiminta; Siivous, kiinteistöhuolto ym.	✚ Toimijana sinulla on myös vastuu ulkoistetun toiminnan hygieenisestä ja terveysturvallisesta toteutuksesta	✚ Seuraa ajoittain ulkoistetun toiminnan toimintatapoja